

FORMOVANIE A VÝVOJ DÔSTOJNÍCKEHO ZBORU ČS. ARMÁDY NA SLOVENSKU V ROKOCH 1945 – 1948

JAN ŠTAIGL

ŠTAIGL, J.: Formation and development of the officers' corps of Czech-Slovak army in 1945-1948. *Vojenská história*, 4, 11, 2007, pp. 61 – 89, Bratislava.

The subject of the study is a personnel aspect of the formation of a new Czech- Slovak Army in several layers. It determines the main as well as the less decisive factors defining the status of the Slovaks in the former army, and the mere process of solving the national formation. It points to the practical consequences of the governing elite approach and the highest army members towards Slovak officers. The study does not intend to provide us with a complex and extensive picture of ways, methods and results of the solution of Slovak issue in Officers corps formation. In addition, it does not fully cover all the consequences and influences accompanying the process. The study aims at the contribution on behalf of the use of less known sources and archive materials to the completion and expansion of the already existing level of knowledge. Military history. Slovakia. Czech-Slovak Army in Slovakia in the years 1945-1948.

Problematika formovania dôstojníckeho zboru čs. armády po druhej svetovej vojne sa po páde komunistického režimu stala predmetom zvýšenej pozornosti viacerých vojenských historikov. Ich záujem motivovala predovšetkým snaha prekonať dovtedajší zideologizovaný výklad povojnového vývoja armády a jej zložiek, ale súčasne aj potreba spracovať a objektívne zhodnotiť tie oblasti, ktorými sa historiografia zaoberala len okrajovo. V tomto zmysle sa práce českých a slovenských historikov publikované po roku 1989 zhodujú v závere, že medzi politicky najzávažnejšie a najchúlostivejšie problémy výstavby nového dôstojníckeho zboru patrila tzv. slovenská otázka.¹ V obecnej rovine tvorila súčasť procesu utvárania nových štátoprávnych vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi, poznačeného rôznymi politickými a mocenskými záujmami, rozpormi a stretmi. V ich dôsledku sa realita česko-slovenských vzťahov podstatne líšila od prijatých a deklarovaných zásad.²

-
- 1 Pozri napríklad HANZLÍK, E.: K problematice budování důstojnického sboru Československé armády v roce 1945 (Přijímání důstojníků v roce 1945 – tzv. první očista). In: *Historie a vojenství*, 1992, č. 6, s. 76-101; HAVLÍČEK, J.: K otázce formování a národnostního složení velitelského zboru československé armády v letech 1945 – 1948. In: *Historie a vojenství*, 1993, č. 2, s. 91-109; HAVLÍČEK, J.: Slováci v dôstojníckom zbore československej brannej moci v rokoch 1945-1948. In: *Armáda v dejinách Slovenska*. Bratislava : OVDS, 1994, s. 196-213 a iné práce.
  - 2 Pozri napr. RYCHLÍK, J.: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava : Academic DTP pre AEP a ústav T. G. Masaryka, 1998, s. 27-112.

Základné východisko riešenia národnostnej otázky v armáde predstavoval programový záväzok prvej čs. povojnovej vlády, že v nej bude plne rešpektované postavenie Čechov a Slovákov podľa princípu „rovný s rovným“. V konkrétnej podobe sa premietal najmä do úlohy zabezpečiť primerané zastúpenie Slovákov vo všetkých ústredných inštitúciách vojenskej správy, do proklamovaní úplnej rovnoprávnosti a rovnocennosti slovenčiny a češtiny ako jazykov služobných a veliacich a do rozhodnutia o vytváraní slovenských národných jednotiek.³ Aj keď vládny program ani žiadny iný dokument tieto otázky bližšie nešpecifikoval, za „primeraný“ konečný cieľ pomerného zastúpenia slovenských dôstojníkov vo velení armády sa považoval asi 25-percentný podiel⁴, ktorý v podstate zodpovedal aj národnostným aspektom demografických, organizačných a dislokačných východísk budovania armády. Slovenská politická reprezentácia pritom uvedený percentuálny pomer považovala za „spravodlivý“ tiež pre zastúpenie Slovákov v dôstojníckom zbore z hľadiska ich celkového počtu, hodnostného profilu a obsadenia vyšších veliteľských a štábných funkcií.

Naša štúdia nemá ambície podať komplexný a vyčerpávajúci obraz o spôsoboch, metódach a výsledkoch riešenia slovenskej otázky pri výstavbe dôstojníckeho zboru ani o všetkých súvislostiach a vplyvoch, ktoré tento proces sprevádzali. Jej zámerom je prispieť, na základe využitia menej známych prameňov a archívnych materiálov, k doplneniu a rozšíreniu existujúcej úrovne ich poznania.

x x x

Proces výstavby veliteľského zboru v rokoch 1945 – 1948 mal dve základné organizačno-obsahové formy. Dominujúcou bola rovina preberania dôstojníkov a rotmajstrov z domácych a zahraničných ozbrojených formácií, ktoré podľa Košického vládneho programu tvorili jadro novej čs. armády. Predovšetkým išlo o príslušníkov veliteľského zboru 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, čs. leteckých a pozemných zložiek na západnom fronte, jednotiek bývalej slovenskej armády, ktoré sa zúčastnili SNP a partizánskych oddielov. Ich počet dopĺňali dôstojníci a rotmajstri povolani podľa paragrafu 27 branného zákona z roku 1920. Súbežne s týmito procesmi sa začalo pravidelné personálne dopĺňovanie dôstojníckeho zboru a zvyšovanie jeho vojensko-odbornej pripravenosti v obnovovanej sústave vojenského školstva.

Rozhodujúcu skupinu slovenskej časti dôstojníckeho zboru po skončení vojny tvorili bývalí príslušníci brannej moci Slovenskej republiky, ako znel oficiálny názov armády slovenského štátu. Jej vnútorná štruktúra zodpovedala časovým a organizačným súvislostiam vstupu do čs. jednotiek, respektíve do novej čs. brannej moci. Okolo 40 – 50 dôstojníkov sa stalo príslušníkmi 1. čs. armádneho zboru po prechode k Červenej armáde alebo do jej zajatia v čase pôsobenia jednotiek slovenskej armády na východnom fronte.⁵ Niektorí dôstojníci, ktorí sa v rámci 1. čs. armády na Slovensku aktívne zúčastnili SNP a po jeho potlačení

3 Košický vládny program. Praha : Svoboda, 1984, s. 14 a 19. Bližšie HAVLÍČEK, J.: K otázke formovania a národnostného zloženia veliteľského zboru československej armády v rokoch 1945 – 1948, ref. 1, s. 92-94.

4 Pozri napríklad expozé štátneho tajomníka MNO Jána Lichnera v Slovenskej národnej rade 24. februára 1947. Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, f. SNR, zápisnica z 5. zasadnutia pléna SNR 24. – 25. 2. 1947.

5 Podľa doteraz známych údajov od júla 1941 do apríla 1944 k Červenej armáde prešlo alebo sa dostalo do jej zajatia viac ako 3 100 príslušníkov slovenskej armády, z toho asi 60 – 70 dôstojníkov (pozri KOLLÁR, P.: *Slováci v sovietskych zajateckých táboroch 1941 – 1953*. Bratislava 2004, rukopis, s. 18-21). Nie všetci dôstojníci sa stali príslušníkmi 1. čs. armádneho zboru a z tých, ktorí do neho vstúpili, viacerí padli.

pokračovali v bojovej činnosti v horách, sa do zboru dostali bezprostredne po jeho vstupe na slovenské územie.⁶ Hlavný príliv slovenských dôstojníkov, a to tak bývalých príslušníkov 1. čs. armády, ako i tých, čo až do konca vojny slúžili v slovenskej brannej moci, však prišiel v etape, ktorá sa začala mobilizáciou do zborových jednotiek na východnom Slovensku uskutočňovanej podľa vyhlášky Slovenskej národnej rady zo 6. februára 1945.⁷

V oblasti dopĺňovania veliteľských kádrov sa mobilizácia vzťahovala na dôstojníkov a rotmajstrov z povolania do 50 rokov a v zálohe do 45 rokov veku. Ich preverovanie a prijímanie spočítku priamo nadväzovalo na prijímacie konanie do veliteľského zboru povstaleckej armády po vypuknutí SNP, včítane platnosti nariadenia SNR o prijímaní dôstojníkov, rotmajstrov a poddôstojníkov do Československej armády z 26. septembra 1944 (č. 23/1944 Zb. nar. SNR).

V čase vyhlásenia mobilizácie už boli v podstate zjavné základné črty riešenia vzťahu Čechov a Slovákov v povojnovej armáde. Ich jadrom sa stali požiadavky delegácie SNR prednesené na rokovaníach s niektorými politickými predstaviteľmi čs. zahraničného odboja v Moskve na konci roka 1944. O výsledkoch rokovaní informoval náčelník čs. vojenskej misie v ZSSR brig. gen. Heliodor Píka prezidenta a vládu ČSR v Londýne v podrobných hláseniach, v ktorých súčasne odporučil slovenské stanoviská rešpektovať a realizovať. V súvislosti s výstavbou veliteľského zboru išlo o návrh na ponechanie vojenských hodností dôstojníkom, rotmajstrom a poddôstojníkom bývalej slovenskej armády, ak sa neprevinili proti národnej cti a na potvrdenie výlučnej právomoci SNR podávať návrhy na ich prevzatie a zaradenie do čs. armády.⁸ Na základe správ o „predbežnom“ akceptovaní týchto a niektorých ďalších slovenských požiadaviek vo vojenskej oblasti zo strany E. Beneša i vtedajšieho ministra národnej obrany Jana Masaryka⁹ sa tzv. predsedníctvo delegácie SNR pre oslobodené územie 5. februára 1945 obrátilo na veliteľa 1. čs. armádneho zboru brig. gen. Ludvíka Svobodu so žiadosťou, aby podľa nich postupoval už pri dopĺňaní a rozširovaní zborových jednotiek. Rozhodlo tiež o vytvorení preverovacej komisie pre dôstojníkov bývalej slovenskej armády a vyhradilo si aj právo konečného rozhodnutia v otázke ich prijatia či neprijatia.¹⁰

Od konca februára 1945, po etablovaní sa štruktúry slovenských národných orgánov v Košiciach, začalo do preverovania a prijímania slovenských dôstojníkov do 1. čs. armádneho zboru aktívne vstupovať Povereníctvo SNR pre veci vojenské na čele s pplk. MVDr. Mikulášom Ferjenčíkom. Nariadenie Predsedníctva SNR zo 6. marca 1945 o prijímaní dôstojníkov, rotmajstrov a poddôstojníkov do čs. brannej moci (č. 8/1945 Zb. nar. SNR) súčasne novelizovalo zásady práce prijímacích komisií stanovené uznesením SNR zo septembra 1944.

6 V čase od 24. 12. 1944 do 15. 2. 1945 odoslalo Veliteľstvo oslobodeného územia k zboru spolu 37 dôstojníkov. Vojenský ústredný archív-Vojenský historický archív (VÚA-VHA) Praha, f. Čs. VM v ZSSR, č. j. 4211/45 a 4455/45.

7 Už na začiatku januára 1945 bola v zbere zriadená komisia na čele so špkt. Pavlem Chyliou, dôstojníkom obranného spravodajstva náhradného pluku, ktorej úlohou bolo preverovať „minulost dôstojníku československé a býv. slovenské armády“ a gážistov iných ozbrojených zložiek prezentovaných v jednotkách. Svoje závery a návrhy mala predkladať veliteľovi zboru a – pokiaľ by sa týkali osôb, ktoré žili na území Slovenska – Slovenskej národnej rade. VÚA-VHA Praha, f. ZSSR IV, I. čs. arm. zbor v ZSSR, šk. 66, inv. č. 695.

8 Bližšie ŠTAIGL, J.: Idea slovenských národných jednotiek v povojnovej čs. armáde – náčrt jej genézy do leta 1945. In: *Slovensko na konci druhej svetovej vojny (stav, východiská a perspektívy)*. Zborník materiálov zo sympózia v Častej-Papierničke 23. – 25. 11. 1993. Bratislava : HÚ SAV a NR SR, 1994, s. 201-204.

9 VÚA-VHA Praha, f. VKPR, 33/1/1/17, príloha k č. j. 57/Taj. 1945 a PROCHÁZKA, J.: *Vzpomínky* (rukopis), s. 384.

10 SNA Bratislava, Zápisnica z 3. zasadnutia predsedníctva delegácie SNR dňa 5. februára 1945.

Do čs. armády sa mohli prijímať len osoby slovenskej, českej alebo ukrajinskej národnosti, okrem tých, ktoré sa nezapojili do domáceho odboja v roku 1944 alebo „*ktorých prevzatie... by bolo na úkor dôležitých vojenských alebo štátnych a národných záujmov*“.¹¹ Pre stanovenie národnej príslušnosti bola rozhodujúca národnosť, ku ktorej sa daná osoba hlásila pri sčítaní ľudu v roku 1929 alebo v roku 1940. Výsledky prijímacieho konania mali komisie vyjadriť podľa klasifikácie: článok 1 – prijatý bez výhrad, článok 2 – prijatý s výhradou, článok 3 – prijatý podmienene a článok 4 – neprijatý.

Preverovanie politickej a národnej spoľahlivosti zabezpečovali komisie I. a II. inštalácie menované Predsedníctvom SNR. Prijímacia komisia I. inštalácie (prvostupňová) vznikla pri Veliteľstve 1. čs. armádneho zboru, ktoré v tom čase sídlilo v Poprade. Neskôr sa premiestnila do Turčianskeho Sv. Martina. Prijímacia komisia II. inštalácie (druhostupňová, odvolacia) vznikla pri Predsedníctve SNR, respektíve pri Povereníctve pre veci vojenské v Košiciach. Členov oboch komisií, ktorých navrhlo Povereníctvo SNR pre veci vojenské, vymenovalo Predsedníctvo SNR 16. marca 1945. Predsedom komisie I. inštalácie sa stal plk. gšt. Július Nosko a komisie II. inštalácie povereník plk. MVDr. M. Ferjenčík. Na základe jeho návrhu Predsedníctvo SNR zriadilo 4. apríla 1945 v Košiciach druhú prijímaciu komisiu I. inštalácie a za jej predsedu vymenovalo pplk. Milana Poláka. Úlohou komisií I. inštalácie bolo vypočúť dôstojníkov a ďalších gážistov, zaprotokolovať a preveriť ich výpovede a rozhodnúť o prijatí či neprijatí do čs. brannej moci v rámci zaradenia do veliteľského zboru 1. čs. armádneho zboru. Osoby, ktoré neboli prijaté, mali právo odvolať sa do 15 dní na komisiu II. inštalácie. Jej rozhodnutie o výsledku prijímacieho konania bolo konečné.¹²

Od 8. februára do 6. apríla 1945 veliteľský zbor 1. čs. armádneho zboru doplnilo 503 dôstojníkov a 130 rotmajstrov slovenskej národnosti¹³ a v nasledujúcich mesiacoch sa tempo ich prijímania do novej čs. brannej moci (dňom 15. mája 1945 sa zbor reorganizoval na 1. čs. armádu a 25. mája 1945 bola schválená tzv. dočasná mierová organizácia čs. brannej moci) ešte zrýchlilo. Do 25. júla 1945, keď sa skončila činnosť uvedených prijímacích komisií, tieto prerokovali 2 620 prihlášok dôstojníkov, z toho 902 aktívnych a 1 718 záložných a rozhodli o prijatí 2 508 dôstojníkov, z toho 875 aktívnych a 1 633 záložných.¹⁴ Výsledky prijímacieho konania boli poznačené snahou o rýchle doplnenie veliteľského zboru jednotiek a nedostatkom informácií o preverovaných osobách. Zo spomenutého počtu žiadateľov asi 1 000 nemalo vyplnené dotazníky o priebehu vojenskej služby a svojej vojnovnej činnosti a u 1 214 dôstojníkov nebolo možné uvádzať údaje overiť.¹⁵ Do čs. armády boli prijatí bez stanovenia klasifikácie určených nariadením SNR.

Povereníctvo SNR pre veci vojenské riadilo činnosť prijímacích komisií do mája 1945, keď bolo – po presunutí sa nového ministerstva národnej obrany z Košíc do Prahy – zrušené. Proces výstavby dôstojníckeho zboru sa stal súčasťou formovania a personálneho dopĺňania novej organizačnej štruktúry čs. vojenskej správy. Jej základným východiskom bola idea tzv. silnej armády, založenej na maximálnom využití hospodárskych a branných kapa-

11 SNA Bratislava, f. ÚP SNR, šk. 257, inv. č. 212, č. 918/1945-prez. K.

12 Bližšie HAVLÍČEK, J.: *Slováci v dôstojníckom zbore československej brannej moci v rokoch 1945-1948*, ref.1, s. 199-201.

13 VÚA-VHA Praha, f. Vojenská rada pri predsedníctve vlády, zápisnica zo schôdze 10. 4. 1945.

14 HANZLÍK, F.: *Některé aspekty zápasu hlavních politických sil o charakter a složení důstojnického sboru armády od konce roku 1944 do února 1948*. Podkladová studie pro HÚ čs. armády – OVDS Bratislava. Vyškov na Morave, 1991, s. 34.

15 Tamže, s. 35.

cít štátu. Predpokladalo sa, že mierová armáda bude mať spolu okolo 180 000 osôb, z toho asi 120 000 vojakov základnej služby. Organizačne ju malo tvoriť najmenej 16 peších divízií, silné motorizované a tankmi vybavené zálohy a silné delostrelectvo a letectvo, pričom jednotky a útvary mali byť rozmiestnené v podstate rovnomerne na pozdĺžnej osi štátu. Jadrom organizácie čs. brannej moci od mája 1945 sa stali štyri vojenské oblasti ako teritoriálno-organizačné celky – dve v českých krajoch, jedna na Morave a jedna na Slovensku – s približne rovnakým počtom a zložením jednotiek a útvarov. Základné organizačné prvky 4. vojenskej oblasti (4. VO), ktorej veliteľstvo bolo umiestnené v Bratislave, tvorili dva armádne zbory (az) s veliteľstvami v Trenčíne a Banskej Bystrici a posilové jednotky – tanková brigáda, tri delostrelecké brigády, delostrelecký protiletadlový pluk, letecká divízia, ženijná brigáda, spojovací pluk a ďalšie útvary. Organizačným jadrom každého zboru boli dve pešie divízie.¹⁶ V súlade s ustanoveniami Košického vládneho programu o vytváraní slovenských národných jednotiek sa počítalo s tým, že väčšina príslušníkov veliteľského zboru a mužstva vojenských jednotiek a útvarov na Slovensku bude slovenskej národnosti.

Veliteľstvá 4. VO a armádnych zborov boli oficiálne zriadené dňom 12. júna 1945. Funkcie ich veliteľov, ako aj veliteľov divízií a iných vyšších jednotiek, sa obsadzovali dôstojníkmi, ktorých navrhlo Predsedníctvo SNR. Najvyššie funkcie získali „čerstvo“ vymenovaní generáli – funkciou veliteľa oblasti bol poverený brig. gen. Mikuláš Markus (do generálskej hodnosti ho prezident ČSR vymenoval 10. júna 1945 s účinnosťou od 1. júna 1945), veliteľom VII. az v Trenčíne sa stal brig. gen. M. Širica (vymenovaný 19. júla 1945) a veliteľom VIII. az v Banskej Bystrici brig. gen. Ján Imro (vymenovaný 10. júna 1945). Funkciami veliteľov peších divízií boli poverení plk. gšt. Július Nosko (2. divízia, veliteľstvo Banská Bystrica), plk. gšt. Anton Ciprich (4. divízia, Ružomberok), plk. pech. Ján Černek (9. divízia, Nitra) a plk. del. Emil Perko (10. divízia, Košice). Postupne sa obsadzovali aj funkcie veliteľov plukov, brigád, práporov a oddielov, ako aj štábne a iné funkcie.¹⁷

Utváranie mierovej štruktúry brannej moci podstatne zvýšilo požiadavky na urýchlené doplnenie dôstojníckeho zboru, ktorého plánované počty boli od októbra 1945 stanovené na 22 225 osôb.¹⁸ Súčasne bolo potrebné proces jeho výstavby zosúladiť so zásadami Košického vládneho programu o obsadzovaní veliteľských funkcií len dôstojníkmi „*upřímně demokratického, skutečně antifašistického smýšlení*“ a o očiste armády „*od všech zrádčovských, kolaborantských, antidemokratických a protilidových živlů*“.¹⁹ Boli aplikované v dokumente Zásady pre prevzatie dôstojníkov a rotmajstrov z povolania do čs. brannej moci, ktorý 15. mája 1945 schválila Vojenská rada pri predsedníctve vlády a následne aj vláda ČSR. Hlavnými predpokladmi pre prijatie sa opäť stali slovanská národnosť, bezúhonná činnosť v čase vojny a zapojenie sa do zahraničného alebo domáceho odboja. Posudzovanie žiadostí o prijatie do veliteľského zboru mali zabezpečiť nové prijímacie a odvolacie komisie. Ich činnosť sa mala sústrediť hlavne na dôstojníkov tzv. domácej zložky, povolaných do armády na základe § 27 branného zákona z roku 1920. Podľa situačnej správy hlavného štábu z 19.

16 Bližšie ŠTAIGL, J.: Organizačná a dislokačná výstavba čs. armády na Slovensku v rokoch 1945 – 1950. In: *Vojenské obzory*, 2, 1995, príloha č. 3 (H), s. 91-111.

17 Pozri napr. Dôverný rozkaz veliteľstva 4. oblasti č. 27 zo 4. augusta 1945, čl. A-297, č. 48 z 22. septembra 1945, čl. A-554 a ďalšie rozkazy. Vojenský historický archív (VHA) Bratislava, f. VO-4, šk. 38.

18 ŠVONDR, M.: *Důstojnický sbor československé armády v letech 1945-1949* (Diplomová práce). Bratislava 1972, s. 28.

19 Košický vládny program, ref. 3, s. 13.

mája 1945 išlo o všetkých vojakov z povolania do hodnosti podplukovníka a vo veku do 55 rokov. Generáli a plukovníci mali byť povolávaní individuálne.²⁰

Ešte v máji 1945 sa začala činnosť prijímacej komisie MNO na čele s brig. gen. Zdeňkom Novákom. Podľa jej pokynov z 2. júna 1945 sa následne zriaďovali prijímacie komisie jednotlivých druhov vojsk. Ich predsedami mali byť menovaní dôstojníci v hodnosti plukovníka alebo podplukovníka, ktorí boli v čase vojny väznení v nacistických koncentračných táboroch. Ďalších členov komisií vyberali tak, aby jeden dôstojník bol opäť bývalý väzeň z koncentračného tábora, druhý z domáceho odboja a tretí zo zahraničného vojska. Posledným členom komisie bol dôstojník vojenského obranného spravodajstva. Komisie mali síce celoštátnu pôsobnosť, ale zaoberali sa predovšetkým prijímaním dôstojníkov českej národnosti.²¹ Preverovanie a prijímanie dôstojníkov slovenskej národnosti zostalo v kompetencii Slovenskej národnej rady a jej orgánov.

Ustanovenia Dohody medzi vládou ČSR a Predsedníctvom SNR z 2. júna 1945 (tzv. prvá pražská dohoda), ako aj viaceré dohovory medzi českou a slovenskou politickou reprezentáciou, zabezpečovali slovenským národným orgánom bezprostredne po skončení vojny pomerne značný priamy i nepriamy vplyv na výstavbu armády, predovšetkým jednotiek na Slovensku. V oblasti formovania ich veliteľského zboru mali, okrem iného, právo predkladať návrhy a odporúčania na obsadenie najdôležitejších veliteľských a štábných funkcií a na povýšenie do vyšších dôstojníckych a generálskych hodností a vyjadrovali sa k návrhom na vyznamenanie vojenských osôb. Možnosť vplývať na výstavbu armády a jej veliteľského zboru poskytovala aj funkcia štátneho tajomníka MNO, do ktorej bol, podľa dohovoru o recipročnom národnostnom obsadzovaní funkcií ministrov a štátnych tajomníkov v rezortoch národnej obrany, zahraničných vecí a zahraničného obchodu, vymenovaný Slovák – plk. (od 26. apríla 1945 generál veterinárnej služby – gen. vet.) MVDr. M. Ferjenčík. Na základe jeho dohovoru s Predsedníctvom SNR bola uznesením tohto orgánu v júli 1945 v Bratislave zriadená expozitúra Úradu štátneho tajomníka MNO. Mala zabezpečovať operatívnejšie riešenie úloh a problémov vojenskej správy na Slovensku. Prvým prednostom expozitúry sa stal pplk. M. Polák.²²

Dňa 25. júla 1945 bola v rámci expozitúry vytvorená nová komisia pre prijímanie dôstojníkov slovenskej národnosti do čs. brannej moci. Jej zloženie i zásady činnosti stanovila Slovenská národná rada. Komisia, do čela ktorej bol postavený pplk. M. Polák, preverovala a posudzovala prihlášky slovenských dôstojníkov, a to z povolania aj v zálohe, podľa novelizovaných smerníc SNR. Vychádzali z nariadenia Predsedníctva SNR zo 6. marca 1945 a zohľadňovali aj ustanovenia Košického vládneho programu a zásady o preberaní dôstojníkov a rotmajstrov do novej čs. armády schválené Vojenskou radou pri predsedníctve vlády v máji 1945. V odvolacej komisii, ktorá bola opäť spoločná pre českých a slovenských dôstojníkov, Slovákov zastupovali gen. vet. MVDr. M. Ferjenčík ako jej predseda a pplk. JUDr. Anton Rašla.

Komisia vedená pplk. M. Polákom kontinuálne nadviazala na činnosť dovtedajších prijímacích komisií I. inštanície. Stretávala sa tiež s rovnakými problémami pri preverovaní vojnových osudov dôstojníkov. Mnohí z nich sa snažili niektoré úseky svojej vtedajšej služby utajiť, respektíve vylepšiť. Cez pochybnosti o vierohodnosti uvádzaných údajov,

20 VÚA-VHA Praha, f. MNO/hl. št. 4. odd. 1945, č. j. 440 taj.

21 Bližšie HANZLÍK, ref. 1, s. 30.

22 Bližšie HAVLÍČEK, J.: Činnosť expozitúry Úradu štátneho tajomníka v rokoch 1945 – 1947. In: Apológia, 2, 1994, č.3, s. 20-22.

ktoré otvorene prezentoval aj gen. vet. MVDr. M. Ferjenčík²³, však komisia naprostú väčšinu žiadateľov odporučila prijať. Do konca roka 1945, keď bola zrušená, posúdila spolu 6 513 žiadostí a odporučila na prijatie 6 233 dôstojníkov. Znamenalo to, že až 95, 7 percenta všetkých žiadateľov bolo úspešných. Podrobnejšie sú výsledky práce komisie uvedené v tabuľke č.1.²⁴

Tabuľka č. 1

Skupina dôstojníkov	Dovedna posúdených žiadostí	Počet prijatých				Počet neprijatých
		podľa článku smerníc SNR			dovedna	
		1	2	3		
z povolania	1568	606	329	515	1450	118
v zálohe	4945	973	1868	1942	4783	162
spolu	6513	1579	2197	2457	6233	280

Diametrálne odlišný prístup k dôstojníkom slovenskej národnosti mala odvolacia komisia. V rovnakom čase, t. z. do konca roka 1945, prerokovala spolu 153 odvolaní slovenských dôstojníkov, z ktorých 135 zamietla. Okrem iného zamietla aj všetkých deväť odvolaní dôstojníkov v hodnosti plukovníka. Úspešnosť odvolaní slovenských dôstojníkov činila 11, 7 percenta, čo ostro kontrastovalo s pozitívnymi výsledkami riešenia odvolaní dôstojníkov českej národnosti na úrovni 62, 09 percenta.²⁵

Vývoj reálnych počtov dôstojníckeho zboru, a to tak v celoarmádnom meradle, ako i v rámci 4. vojenskej oblasti, dokumentujú nasledujúce údaje: 1) k 25. 7. 1945 slúžilo v armáde dovedna 14 798 generálov a dôstojníkov, z toho 6 370 z povolania a 8 428 v zálohe, pričom v jednotkách, útvaroch a zariadeniach 4. VO vykonávalo službu 1961 dôstojníkov, z toho 910 z povolania a 951 v zálohe²⁶; 2) k 30. 11. 1945 bolo v armáde celkom 17 588 generálov a dôstojníkov, z toho 9 724 z povolania a 7 864 v zálohe, pričom v posádkach na Slovensku slúžilo 2 362 generálov a dôstojníkov, z toho 1 115 z povolania a 1 267 v zálohe²⁷ a 3) do konca decembra 1945 sa celoarmádný počet generálov a dôstojníkov z povolania zvýšil na 12 535 osôb, z ktorých bolo 1 420 slovenskej národnosti.²⁸

Z hľadiska pôvodu sa slovenská časť dôstojníkov z povolania členila na štyri základné skupiny. Prvú a súčasne najpočetnejšiu – viac ako 1 000 osôb – tvorili dôstojníci, ktorí získali hodnosť v armáde slovenského štátu.²⁹ Patrili hlavne do kategórie nižších dôstojníkov. Podstatne menšou skupinou boli príslušníci predmníchovskej armády, ktorí v marci 1939

23 Pozri Bojovník, 23. septembra 1945, s. 1.

24 HANZLÍK, ref. 1, s. 87.

25 Tamže, s. 93.

26 VÚA-VHA Praha, f. MNO/hl. št. 1945, č. j. 562 taj. 1945. Podľa iného archívneho materiálu k 10. júlu 1945 slúžilo v armáde 15 836 dôstojníkov, z toho 8 954 v zálohe. Tamže, f. VKPR 1945-172/čj. 1041 – taj.

27 VÚA-VHA Praha, f. MNO/hl. št. 1945, č. j. 65654 Taj.I/3. odd. 1945.

28 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj., č.j. 101605/1945 taj.

29 ŠVONDR, ref. 18, s. 21 a HANZLÍK, ref. 14, s. 63.

prešli do slovenskej armády. Išlo väčšinou o dôstojníkov vyšších hodností. Obe skupiny sa ďalej členili na aktívnych účastníkov odboja a na dôstojníkov bez odbojovej činnosti.³⁰ Početne najslabšie boli skupiny, ktorých príslušníci sa stali dôstojníkmi v zahraničnom alebo domácom odboji, prípadne boli ako odbojári – dôstojníci v zálohe aktivovaní podľa nariadenia MNO z 24. novembra 1945 a tých, ktorí kritériami prijímacieho „sita“ prešli napriek službe v tzv. Haššikovej armáde, Rodobrane, Domobrane, či dokonca pohotovostných oddieloch Hlinkovej gardy. Rôznorodosť slovenských dôstojníkov bola primárnym zdrojom rozporov a nevráživosti medzi jednotlivými skupinami, z ktorých sa v podstate každá cítila byť oproti druhej nedocenená a poškodená, a to najmä pri priznávaní hodností, povyšovaní a obsadzovaní funkcií.

Medzi hlavné problémy patrila otázka hodností bývalých príslušníkov slovenskej armády. Základný rámec jej riešenia vymedzilo už nariadenie MNO č. 5010/I-Dôv. osôb. 1945 z 13. apríla 1945, ktoré stanovilo: „Všetkým príslušníkom bývalej slovenskej armády národnosti slovenskej, českej a ukrajinskej prijatým do čs. brannej moci prijímacími komisiami, zostavenými podľa nariadenia vydaného Slovenskou národnou radou, priznáva sa hodnosť, ktorú dosiahli v bývalej slovenskej armáde do 29. augusta 1944. Menovací dekrét, vyhotovený po 29. auguste 1944 a podpísaný tzv. ministrom národnej obrany Haššikom, sa neuznáva. Hodnosť, ktorú im priznala Slovenská národná rada po tomto dátume sa uznáva. Stanovené poradie a účinnosť povýšenia ostávajú tiež zachované.“³¹ Nariadenie bolo opäť vyhlásené v dôvernom rozkaze veliteľa 4. vojenskej oblasti č. 9 z 8. júla 1945 spolu s prevodom niektorých špecifických hodností slovenskej armády do hodnostnej stupnice čs. brannej moci.³²

Bezprostredne povojnovú vlnu eufórie a návrhov na priznanie hodností, povýšenie či vyznamenanie príslušníkov dôstojníckeho zboru sprevádzal rad „omylov“ súvisiacich s už spomenutými obmedzenými možnosťami overovania údajov a informácií o väčšine osôb. Dokumentuje to aj upozornenie veliteľa 4. VO zo septembra 1945 na dôsledné dodržiavanie predpísaného postupu pri predkladaní návrhov, pretože: „Vyskytli sa prípady, že boli povýšené a vyznamenané osoby v trestnom alebo kárnom pokračovaní a osoby nemeckej národnosti, ktoré po preverení bolo nutné prepustiť.“³³

Najostrejšie spory, prerastajúce až do osobných útokov a invektív, však vznikali v dôsledku rozdielneho charakteru vojnovnej činnosti dôstojníkov. Sústreďovali sa predovšetkým na otázky účasti či neúčasti v odboji a na ťažení proti ZSSR, ako aj hodnotenia odbojových zásluh, respektíve miery spolupráce s klérofašistickým režimom slovenského štátu a Nemcami, ktoré patrili medzi základné kritériá obsadzovania funkcií formovaných jednotiek a útvarov.

Na prejavy nespokojnosti a s tým spojené negatívne tendencie v dôstojníckom zbore na Slovensku už v júli 1945 pomerne prudko reagoval veliteľ 4. VO brig. gen. Mikuláš Markus:

30 Z čs. armády prešlo do slovenskej armády spolu 578 dôstojníkov z povolania, z toho 441 slovenskej národnosti. Z tohto počtu sa do Slovenského národného povstania zapojilo 243 dôstojníkov. ŠVONDR, ref. 18, s. 147-148 a HANZLÍK, ref. 14, s. 14 a 17.

31 SNA Bratislava, f. SNR, Košické obdobie, č. j. 5010/I/dôv. osôb. 1945.

32 Hodnosti príslušníkov veliteľského zboru slovenskej armády, ktoré neboli zavedené v čs. brannej moci, sa upravovali takto: 1) dôstojnícky zástupca aspirant = podporučík, 2) rotník rotmajster z povolania = rotmajster, 3) zástavník rotmajster z povolania = štábny rotmajster, 4) dôstojnícky zástupca rotmajster z povolania = práporčík, 5) Čatník z povolania = čatár ďalejslúžiaci a 6) rotník z povolania a zástavník z povolania = rotný ďalejslúžiaci. VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 38, Dôverný rozkaz veliteľa 4. vojenskej oblasti č. 9 z 8. 7. 1945, čl. B-128.

33 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 38, Dôverný rozkaz veliteľstva 4. oblasti č. 48 z 22. septembra 1945, čl. B-559.

„Zistil som, že niektorí dôstojníci nie sú spokojní s ich terajším zadelením, t. j. s ich určením pre niektorú funkciu, resp. na veliteľské miesto...Je možné, že niektorí dôstojníci sa cítia byť ukrivdenými, avšak Predsedníctvo SNR vzalo v úvahu všetky okolnosti pre a kontra pri každej osobe a podľa tej metódy môže byť postupované aj pri určovaní veliteľov veliteľstvom oblasti. Je samozrejmé, že tí, ktorí sa zúčastnili odboja, potažne priprav na odboji a zúčastnili sa aj bojov v zväzku I. čs. zboru, majú prednosť pred takými, ktorí sa žiadnych bojov, ani priprav pre odboj nezúčastnili, ale slúžili v Domobrane a pod. Mnohí dôstojníci by chceli byť určení na vyššie funkcie a toto by chceli dosiahnuť intrigami a udavačstvom na kamarátov. Tento spôsob nezrovnáva sa s dôstojníckou ctou, a preto ho zakazujem...Keď zistím, že i napriek upozorneniam budú sa opakovať tieto neblahé zjavy, zakročím čo najprísnejšie...“³⁴ Zhoršením vzťahov a negatívnymi tendenciami v dôstojníckom zbore na Slovensku sa v tomto čase zaoberal aj gen. vet. MVDr. M. Ferjenčík v správe Predsedníctvu SNR a slovenským ministrom.³⁵

Nepokojná atmosféra medzi slovenskými dôstojníkmi sa prehlbovala s postupným dotváraním štruktúry vojenskej správy a v nadväznosti na výsledky práce prijímacích komisií.

S formovaním nových jednotiek, útvarov a zariadení mierovej brannej moci sa prudko zvyšoval nepomer medzi plánovanými a skutočnými počtami dôstojníckeho zboru. K 1. 1. 1946 boli tzv. systemizované dôstojnícke funkcie v celej armáde obsadené dôstojníkmi z povolania na 47, 7 percenta³⁶ a v rámci 4. VO na 29, 6 percenta.³⁷ Takmer všetci dôstojníci slovenskej národnosti slúžili na Slovensku, na rôznych funkciách v Čechách a na Morave pôsobil len 43 dôstojníkov z povolania a 105 dôstojníkov v zálohe.³⁸ Obsadzovanie veliteľských a štábnych funkcií jednotiek a útvarov 4. VO, ako aj spomenuté problémy s hodnotami dôstojníkov, sa stávali stále viac objektom pozornosti politických strán a rôznych stavovských a iných združení.

Obhajoba národných záujmov vo výstavbe armády viedla SNR a ďalšie orgány k istej tolerancii voči vojnovnej minulosti časti dôstojníkov. Rezovala tak v činnosti prijímacích komisií SNR, ako i v návrhoch na ustanovenie do funkcií alebo na povýšenie v hodnostiach. Rozovreté nožnice medzi snahou o zabezpečenie „prijateľného“ pomeru českých a slovenských dôstojníkov a plánovaného počtu dôstojníckych funkcií v jednotkách a útvaroch 4. VO na jednej strane a reálne existujúcimi zdrojmi na strane druhej viedli k záveru, že treba čo najviac vyťažiť z toho, čo je k dispozícii. Tento prístup presadzovali predovšetkým predstavitelia Demokratickej strany, ale aj značná časť funkcionárov KSS, ktorí inak nespochybňovali nutnosť uskutočniť očistu politického a verejného života.

Najradikálnejšími odporcami prijímania „skompromitovaných“ dôstojníkov do novej čs. armády, ich ustanovovania do dôležitých funkcií a povyšovania v hodnostiach boli členovia Zväzu slovenských partizánov (dobová skratka SSP – pozn. J. Š.) a Zväzu protifašistických väzňov (SPROV). Dôsledné odstránenie „fašistických elementov“, ako označovali osoby spojené s ľudáckym režimom, presadzovali najmä bývalí partizáni. Dokumentuje to aj rezolúcia celonárodnej konferencie SSP, ktorá sa konala v dňoch 1. – 2. decembra 1945 v Bojniciach. Menom všetkých slovenských partizánov, okrem iného, žiadala: „*Nová československá armáda nech je postavená na pevných ľudových základoch. Príslušníci dôstojníck-*

34 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 38, Dôverný rozkaz veliteľa 4. vojenskej oblasti č. 7 z 2. 7. 1945, čl. 42.

35 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj. 1945, č. j. 101146/45.

36 ŠVONDR, ref. 18, s. 40.

37 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj., č. j. 101605/döv. osob./1945.

38 Tamže.

keho zboru nech sú vyberaní skutočne z ľudí, ktorí sa plnou mierou zaslúžili o slobodu ČSR a ktorí vydržali v boji do konečného víťazstva. Dôstojnícky zbor nech je vyčistený od gardistov, dezertérov, panikárov a zbabelcov, ktorí zradili v kritických dňoch Slovenské národné povstanie a od tých, ktorí boli vyznamenaní v boji proti ZSSR. Do preverovacej komisie nech sú pribraní partizánski dôstojníci a záložní spravodajskí a osvetoví dôstojníci z povstania a previnilci nech sú degradovaní a potrestaní.“³⁹

S požiadavkou očisty dôstojníckeho zboru sa spájala aj výzva príslušným orgánom, aby v zmysle Košického vládneho programu v armáde priznávali a rešpektovali dôstojnícke hodnoty dosiahnuté v partizánskych oddieloch.⁴⁰

Hlavným zdrojom postupného dopĺňovania dôstojníckeho zboru, zárukou jeho demokratického vývoja a súčasne hlavným prostriedkom na dosiahnutie stanoveného pomeru medzi jeho českou a slovenskou časťou ale malo byť obnovené vojenské školstvo. Podobne ako pred vojnou, bolo založené na trojstupňovom systéme prípravy dôstojníkov z povolania. Prvý stupeň predstavovala Vojenská akadémia v Hraniciach na Morave a Vojenská letecká akadémia, ktorá začala činnosť v Havlíčkovom Brode a na začiatku roka 1946 sa premiestnila do Hradca Králové. Akadémie poskytovali uchádzačom na dôstojníkov z povolania základné odborné vzdelanie. Druhý stupeň tvorila sieť vojenských učilíšť, podriadených veliteľstvám jednotlivých druhov vojsk a služieb a určených na zdokonaľovanie vojensko-odborných znalostí dôstojníckeho zboru. Najvyššie vojenské vzdelanie poskytovala dôstojníkom Vysoká vojenská škola v Prahe, otvorená na začiatku roka 1946. Mala tri relatívne samostatné zložky: Vysokú školu vojnovú, ktorá zabezpečovala prípravu dôstojníkov generálneho štábu, Veliteľskú školu, kde sa organizovali kurzy vyšších dôstojníkov pre funkcie veliteľov vojskových telies a oddielov a Vysokú intendenčnú školu, ktorá školila vyšších funkcionárov tyla.

Na základe dohovoru medzi slovenskou a českou politickou reprezentáciou MNO už v lete 1945 upravilo smerné čísla pomerného národnostného zloženia študentov vojenských škôl v prospech uchádzačov slovenskej národnosti. Pre malý záujem občanov zo Slovenska o štúdium neskôr znížilo aj kritériá na ich prijatie, najmä v oblasti občianskeho vzdelania. Výsledky prijímacieho konania do Vojenskej akadémie v Hraniciach z hľadiska národnostného zloženia prihlásených a prijatých uchádzačov sú uvedené v tabuľke č. 2.⁴¹

Tabuľka č. 2

Počet prihlásených		Čechov	Slovákov
			1 201
Počet prijatých	do 1. ročníka	494	120
	do 2. ročníka	420	110
	spolu	914	230

39 Partizán, 8. decembra 1945, s. 1.

40 Tamže, s. 2.

41 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj., č. j. 1587/1945.

Vyplýva z nich, že z celkového počtu žiadateľov českej národnosti bolo prijatých 76,1 percenta a z počtu žiadateľov slovenskej národnosti 81,8 percenta. Z hľadiska vojnového „pôvodu“ jednoznačne dominovali účastníci odboja. Z počtu 229 poslucháčov slovenskej národnosti k 1. 11. 1945 ich bolo 182, t. z. 79, 5 percenta. Všeobecné vzdelanie zakončené maturitou malo 58, t. z. 25, 3 percenta Slovákov, čo ostro kontrastovalo s 78, 3 percentami maturantov českej národnosti.⁴²

Do Vysokej vojenskej školy povolalo MNO v roku 1945 dovedna 239 dôstojníkov, z toho 30 dôstojníkov, tzn. 12,5 percenta, slovenskej národnosti. V prvom ročníku začalo študovať sedemnášť Slovákov (22, 6 percenta poslucháčov), v druhom osem (10, 0 percent) a v treťom päť (5, 9 percenta).⁴³

Na jeseň 1945 riešilo MNO aj otázku postavenia absolventov alebo poslucháčov vojenských škôl bývalej slovenskej armády – Vojenskej akadémie (VA) a Vysokej školy vojenskej (VŠV) v Bratislave. V prípade VA rozhodlo o diferencovanom prístupe k skrátenému, t. z. päť a polmesačnému ročníku 1941, ktorého absolventi mali byť „doškolení“ v osobitných aplikačných kurzoch a „riadnym“ ročníkom 1942 a 1943, kde sa štúdium uznávalo v plnom rozsahu. Podobne bolo uznané absolvovanie prvého ročníka VA v školskom roku 1943/1944 s tým, že jeho absolventi sa mohli v školskom roku 1946/1947 hlásiť o prijatie do druhého ročníka Vojenskej akadémie v Hraniciach. V roku 1945 však boli povinní nastúpiť, a to s charakterom absolventov škôl na dôstojníkov v zálohe, do ďalšej činnnej služby, v priebehu ktorej mohli byť povýšení do hodnosti čatár aspirant.⁴⁴ Absolventi VVŠ operačného smeru, vrátane tých, ktorým bol priznaný charakter dôstojníka generálneho štábu, mali byť postupne povolávaní do tretích ročníkov Vysokej školy vojenskej v Prahe. Absolvovanie intendantného smeru VŠV sa uznávalo.⁴⁵

Koncom roka 1945 sa začala tiež príprava vybraných príslušníkov veliteľského zboru na vojenských školách v ZSSR. V prvej skupine 24 generálov a dôstojníkov boli dvaja Slováci – pplk. Jozef Tóth, dovtedajší veliteľ leteckej oblasti 4, vyslaný na štúdium Vojenskej akadémie generálneho štábu K. J. Vorošilova v Moskve a pplk. Ivan Haluzický, bývalý veliteľ pluku 4. leteckej divízie, ktorý začal študovať vo Vojenskej leteckej akadémii v Moskve.

Napätá atmosféra v dôstojníckom zbore do značnej miery komplikovala vzťahy medzi slovenskými a českými dôstojníkmi, ktorí vykonávali službu v jednotkách na Slovensku. Spočiatku išlo asi o 30 dôstojníkov, z ktorých niektorí do konca roka 1945 odišli do českých posádok. Na začiatku roka 1946 sa však počet dôstojníkov českej národnosti zaradených na funkcie v rámci 4. vojenskej oblasti opäť zvýšil.

Ich príchod sa oficiálne zdôvodňoval požiadavkou brig. gen. Michala Širicu, ktorý v októbri 1945 vystriedal brig. gen. Markusa vo funkcii veliteľa oblasti, na doplnenie počtu dôstojníckeho zboru na Slovensku. V služobnom hlásení ministromi národnej obrany z 28. januára 1946 žiadal, aby do jednotiek a útvarov 4. vojenskej oblasti bolo premiestnených 68 „vybraných“ dôstojníkov českej národnosti, z toho 9 dôstojníkov generálneho štábu a 59 dôstojníkov zbraní.⁴⁶ Zrejme s očakávaním nových problémov, ktoré ich príchod vyvolá, vydal aj „usmerňujúce“ nariadenie o zásadách ich služobného zaradenia a správania sa vo-

42 HANZLÍK, ref. 14, s. 49.

43 VONDRÁŠEK, V.: Príprava vyšších veliteľů a štábnych důstojníků v čl. armádě v letech 1948 – 1951. In: *Vojenská historie*, 6, 2002, č. 1, s. 55.

44 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 38, Důverný rozkaz velitelstva 4. oblasti č. 54 z 2. 10. 1945 a č. 86 z 27. 11. 1945.

45 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 38, Důverný rozkaz velitelstva 4. oblasti č. 85 z 22. 11. 1945.

46 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát.taj., č.j. 5356/taj.1946.

či nim. Okrem iného zdôraznil: „Je treba predpokladať, že títo dôstojníci prichádzajú k 4. oblasti a na Slovensko s plným porozumením pre vzájomnú spoluprácu s dôstojníkmi slovenskej národnosti na našej veľkej úlohe, na výstavbe novej čs. armády. Toto porozumenie musí byť ovšem vzájomné a musí byť poctivo a správne chápané i od dôstojníkov slovenskej národnosti. Nech už počas vojny a nepriateľskej okupácie nastali akékoľvek rozdiely v hodnotiach a snád aj v skúsenostiach dôstojníkov z rôznych častí ČSR, dôstojnícky zbor...musí byť ako celok vnútorné pevný a jednotný vo svojich cieľoch. Kto by jednotu čs. dôstojníckeho zboru narušil, nepatrí do našich radov. Považujem preto za samozrejmé, že zodpovední velitelia zaradia novoprichádzajúcich dôstojníkov českej národnosti presne podľa ustanovenia A-I-1 a organizačných predpisov na služobné miesta odpovedajúce ich hodnosti, služobnému i fyzickému veku, veliteľským schopnostiam a skúsenostiam.“⁴⁷

Skutočnosť, že brig. gen. Širica výslovne žiadal o uskutočnenie výberu českých dôstojníkov pre službu na Slovensku, naznačuje, že otázka doplnenia počtov tunajšieho dôstojníckeho zboru nebola hlavným motívom ich príchodu. Išlo zrejme o súčasť procesu posilňovania štátne „spoľahlivej“, t. z. predovšetkým čechoslovakisticky orientovanej časti dôstojníkov, a to s dôrazom na vyššie veliteľské a štábne funkcie.⁴⁸ Pomery v dôstojníckom zbore na Slovensku prehlbovali nedôveru niektorých funkcionárov armády a predstaviteľov politických strán voči bývalým príslušníkom veliteľského zboru slovenskej armády, najmä účastníkom bojov proti Červenej armáde. Orgány vojenského obranného spravodajstva (OBZ), ktoré boli pod silným vplyvom komunistov, situáciu medzi slovenskými dôstojníkmi pozorne sledovali. O činnosti a správaní sa jednotlivých osôb viedli podrobné záznamy spracované podľa hlásení agentov a informátorov. K dispozícii mali aj materiály o dôstojníkoch slovenskej armády, ktoré získali z rôznych vojnových archívov, respektíve od iných bezpečnostných zložiek. Informácie využívali pri posudzovaní národnej a štátnej spoľahlivosti dôstojníkov, okrem iného v rámci vyjadrovania sa k návrhom na ich povýšenie alebo ustanovenie do funkcií, ktoré spolu s preverovaním uchádzachov o štúdium na vojenských školách, vrátane zahraničných, patrilo do ich kompetencií.⁴⁹

Hodnotenie situácie v dôstojníckom zbore a predovšetkým vyšších vojenských funkcionárov na Slovensku orgány OBZ spájali s nedôverčivým postojom k časti slovenskej politickej garnitúry. Dokumentuje to aj hlásenie prednostu 3. oddelenia Hlavnej správy OBZ (HS OBZ) na MNO v Prahe špkt. Stanislava Chyliu z 29. júla 1945: „Nynější vedoucí osobnosti na Slovensku....jsou separatističtější a automističtější než dřívější luďácká skupina...Nynější vedoucí činitelé se prý jen do očí staví jako Čechoslováci, ale ve skutečnosti mají prý snahu dokonce přetrumfnout dřívější činnost luďáků a gardistů. Opravdové a upřímně smýšlející Čechoslováci odstraňují z vlivných míst a dosazují tam jen lidi jim oddané a s nimi stejného smýšlení a cítění...V řadách důstojníků jsou na čelných místech lidé, kteří prý tam rozhodně nepatří.“ Ako príklad boli uvedení gen. vet. MVDr. M. Ferjenčík, brig. gen. M. Markus, plk. gšt. Július Nosko a pplk. M. Polák.⁵⁰ V podobnom duchu referovala o slovenskej časti dôstojní-

47 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 39, Dôverný rozkaz veliteľstva 4. oblasti č. 11 zo 14. 3. 1946, čl. 407.

48 O zaradenie českých dôstojníkov do jednotiek v slovenských posádkach sa MNO usilovalo už od leta 1945. Pozri výzvu tohto orgánu z augusta 1945, aby sa dôstojníci českej národnosti hlásili k službe na Slovensku. VÚA-VHA Praha, Sborník důvěrných výnosů MNO, č. 16 z 11. augusta 1945, čl. 122.

49 HANZLÍK, F.: Velitelský sbor čs. armády na Slovensku jako objekt zájmu vojenského obranného zpravodajství v letech 1945-1948. In: *Vojenská historie*, 3, 1999, č. 4, s. 57-60 a HANZLÍK, F.-VONDRÁŠEK, V.: *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 - 1948*. Praha : MO ČR-AVIS, 2006, s. 338-339.

50 Archiv Ministerstva vnitra České republiky (AMV ČR) Praha, f. H-487, s. 282.

keho zboru aj správa o armáde za júl 1945, ktorú spracoval náčelník HS OBZ mjr. Bedřich Reicin.⁵¹

Rôzna miera dôveryhodnosti k brig. gen. Markusovi a brig. gen. Širicovi stála, podľa nášho názoru, aj za zmenou na funkciu veliteľa 4. vojenskej oblasti. Obaja mali podobnú vojenskú dráhu – dôstojníkmi z povolania sa stali v predmníchovskej čs. armáde, po vzniku Slovenského štátu prešli do jeho ozbrojených síl, zúčastnili sa bojov proti Červenej armáde, boli vyššími veliteľmi povstaleckej armády v SNP a na konci vojny vykonávali vyššie funkcie v novej čs. armáde (Markus funkciu veliteľa 4. čs. samostatnej brigády 1. čs. armádneho zboru a Širica funkciu veliteľa Oblastného veliteľstva pre východné Slovensko so sídlom v Košiciach). O vymenovaní Markusa za prvého „dočasného“ veliteľa 4. oblasti zrejme rozhodlo to, že bol priamo zapojený do vojenských príprav SNP a mal užšie kontakty s vtedajšou slovenskou politickou reprezentáciou. O krátky čas sa však tieto „hodnoty“ zmenili. Nasvedčuje tomu aj skutočnosť, že Markusa mal vo funkcii veliteľa oblasti pôvodne nahradiť brig. gen. Ján Imro. Ten však údajne túto funkciu odmietol s odôvodnením, že nesúhlasí so službou českých dôstojníkov v „slovenských“ jednotkách. Ako „nebezpečný nacionalistický živel“ bol obvinený zo zanašania separatizmu do armády, zbavený velenia zboru a uvoľnený z činnnej služby (odoslaný na dovolenku s očakávaním penzionovania). K „dispozícii“ zostal len brig. gen. Širica.⁵² V októbri 1945 si s Markusom „vymenili“ funkcie.

Spomenutý príchod vyšších českých dôstojníkov ešte viac rozvíril otázku priznávania hodností dosiahnutých v slovenskej armáde a povojnového povyšovania dôstojníkov. Správa OBZ z leta 1946 uvádzala, že *„důstojníci slovenské národnosti přetřásají povyšování a vyznamenávání příslušníků armády a projevují nespokojenost nejen vůči Čechům, ale kritizují se i vzájemně a vyčítají si účast ve Slovenském národním povstání a činnost v zahraničí. Při povyšování konkrétně udávají, že se povyšuje v poměru 1 ku 3, t.j. jeden Slovák a tři Češi, s tím nejsou spokojeni, vedou o tom debaty, že je Slovákům činěna křivda...“*⁵³ Na neuspokojivé riešenie návrhov na povýšenie a jeho vplyv na situáciu v dôstojníckom zbore na Slovensku upozorňoval aj brig. gen. Širica. V liste Predsedníctvu SNR z 28. februára 1946 argumentoval konkrétnymi faktmi o realizovaní návrhov veliteľstva oblasti a celkovým prehľadom povýšených dôstojníkov povojnovej čs. armády so zreteľom na ich národnosť (pozri tabuľky č. 3 a 4).⁵⁴

51 VÚA-VHA Praha, f. PK MNO, č. j. 3877-III/taj. zprav. 1945.

52 O personálnej zmene na funkcii veliteľa 4. VO rokovala Vojenská rada predsedníctva vlády 17. októbra 1945. Na základe referátu náčelníka Hlavného štábu MNO div. gen. B. Bočka, v ktorom spomenul aj „nežiaduce“ správanie sa brig. gen. Imra, rozhodla, aby za nového veliteľa 4. vojenskej oblasti bol navrhnutý brig. gen. M. Širica a za nového veliteľa VIII. zboru (namiesto brig. gen. Imra) plk. pech. Pavol Kuna. (VÚA-VHA Praha, f. NROŠ, č. 10/taj./55-1945.) O uvedených návrhoch, vrátane zámeru MNO dať brig. gen. Imra do výslužby, informoval štátny tajomník MNO brig. gen. MVDr. M. Ferjenčík listom členov Predsedníctva SNR. (SNA Bratislava, f. SNR, šk. 11, č. j. 1011496-dôv./št. taj./1945). V svojej odpovedi z 26. 10. 1945 tento orgán okrem iného uviedol: „a) Predsedníctvo SNR zo svojej strany nenachádza žiadneho vážneho podkladu na prevedenie zmeny veliteľa 4. oblasti. Jedine v prípade, že zmena ...bola nevyhnutná z vážnych služobných dôvodov a záujmov československej armády, nemá Predsedníctvo SNR námietok proti tomu, aby na toto miesto bol postavený gen. Širica. 2) Pokiaľ ide o návrh na penzionovanie gen. Imra Predsedníctvo SNR žiada MNO predložiť materiál, ktorý by odôvodňoval takéto rozhodnutie vykonať. Na základe tohto písomného materiálu zaujme Predsedníctvo SNR k veci meritórne stanovisko...“ SNA Bratislava, f. SNR, č. 3/prez. dôv./1945.

53 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj., č. j. 71/taj./sprav./1946.

54 SNA Bratislava, f. SNR, č. 8848/dôv., 4. osob. 1946.

Tabuľka č. 3

**REALIZÁCIA NÁVRHOV VELITEĽSTVA 4. VOJENSKEJ OBLASTI NA
POVÝŠENIE DÔSTOJNÍKOV OD 12. 6. 1945 DO 16. 2. 1946**

Návrhy na povýšenie		
Do hodnosti	Počet predložených návrhov	Počet realizovaných návrhov
generál	1	1
plukovník gšt.	4	1
plukovník	12	1
podplukovník gšt.	2	1
podplukovník	17	-
major gšt.	3	1
major	37	9
štábny kapitán gšt.	2	2
štábny kapitán	146	75
kapitán	164	98
nadporučík	140	67
SPOLU	528	255

Tabuľka č. 4

**PREHĽAD POČTU POVÝŠENÝCH DÔSTOJNÍKOV ČS. ARMÁDY
OD 15. 5. 1945 DO 16. 2. 1946**

Do hodnosti	Dovedna povýšených	Z toho Slovákov
generál	41	3
plukovník	114	7
podplukovník	197	15
major	543	22
štábny kapitán	1381	177
kapitán	1709	201
nadporučík	3012	146
SPOLU	6997	571

V rovnakom čase pripravilo aj MNO materiál o hodnostnej situácii v dôstojníckom zbore

s porovnaním počtu dôstojníkov českej a slovenskej národnosti v jednotlivých hodnostiach (pozri tabuľku č. 5).⁵⁵ Išlo zrejme o dôsledok kritiky existujúcej praxe uplatňovania národnostných hľadísk pri povyšovaní dôstojníkov, ktorá zaznela zo strany slovenských poslancov v Dočasnom národnom zhromaždení v januári 1946. V diskusii k návrhu zákona o pracovných pomeroch osôb, ktoré nastúpili na vojenskú prezenčnú službu, veľmi ostro vystúpil najmä poslanec za Demokratickú stranu Pavol Pláňovský. Odmietol hodnotenie dôstojníkov podľa odbojovej činnosti, národnosti a politickej orientácie a obhajoval úsilie slovenských dôstojníkov o dosiahnutie zodpovedajúceho pomeru v hodnostnom postupe s dôstojníkmi českými, pretože „*ich požiadavky sú opodstatnené a je treba vyvrátiť mylný názor, že na Slovensku je veľký počet vyšších a vysokých dôstojníkov...*”⁵⁶

Tabuľka č. 5

HODNOSTNÁ SITUÁCIA V DÔSTOJNÍCKOM ZBORE K 31. 3. 1946

Hodnosť	Počet dôstojníkov			
	celkový počet	Čechov	Slovákov	
			absol. počet	zastúpenie v %
armádny generál	2	2	-	-
divízny generál	23	23	-	-
brigádny generál	55	51	4	7,27
plukovník	347	326	21	6,05
podplukovník	805	753	52	6,45
major	1484	1407	77	5,19
štábny kapitán	2910	2679	231	7,93
kapitán	2141	1762	379	17,70
nadporučík	3366	3013	353	10,49
poručík	1394	1091	303	21,73
SPOLU	12527	11107	1420	11,33

Minister národnej obrany arm. gen. L. Svoboda v reakcii na kritiku prístupu MNO k dôstojníkom slovenskej národnosti, okrem iného, uviedol, že z bývalej slovenskej armády prijímacia komisia SNR prijala všetkých dôstojníkov, ktorých s ohľadom na nariadenie Predsedníctva SNR zo 6. marca 1945 prijať mohla. Za hlavné príčiny existujúcich komplikácií pri povyšovaní slovenských dôstojníkov označil: 1) hromadné podávanie návrhov na povýšenie, ktoré nie je možné administratívne zvládnuť, 2) potrebu prešetriť činnosť dôstojníkov, najmä vyšších, ktorí sa napriek svojej účasti v SNP skompromitovali na východnom fronte, členstvom v Hlinkovej ľudovej strane alebo spoluprácou s ňou, službou v Hlinkovej

55 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj., č. j. 101605/1945.

56 Vojak nebráni Slovensko alebo Čechy, ale bráni Republiku. In: *Bojovník*, 20. 1. 1946, s. 2.

garde či Domobrane, respektíve správaním sa v nemeckom zajatí a 3) rýchly postup v dôstojníckych hodnostiach v slovenskej armáde, ktorým „dostala se převážná část důstojníků slovenské národnosti z bývalé slovenské armády daleko před důstojníky české národnosti z domácího odboje, ba dokonce i před převážnou část důstojníků slovenské a české národnosti ze zahraničního odboje“. Z týchto dôvodov sa vraj MNO rozhodlo „realizovat zatím jen ty návrhy na povýšení důstojníků slovenské národnosti, kdy navrhovaní se zúčastnili Slovenského národního povstání, byli přijati bez výhrad a mají pořadí z roků 1942 nebo z let dřívějších. Tam kde jde o případy s mimořádnými zásluhami a o důstojníky zřejmě zvláště osvědčené v bojích a odboji, se k uvedenému pořadí nepřihlíží.“⁵⁷

Akcelerácia kritiky riešenia slovenských aspektov formovania dôstojníckeho zboru, ako aj existujúcich pomerov medzi dôstojníkmi slovenskej národnosti v nasledujúcich mesiacoch⁵⁸, potvrdzovala, že tieto otázky sa stali dôležitou súčasťou súperenia politických strán pred parlamentnými voľbami vypísanými na 26. mája 1946. Úmerne tomu narastala aj razancia „vojenských“ požiadaviek slovenských národných orgánov. Dňa 15. marca 1946 sa stali jediným bodom programu spoločného zasadnutia Predsedníctva SNR a Zboru povereníkov, na ktorom hlavný referát mal gen. vet. MVDr. M. Ferjenčík. Výsledkom rokovania bol oficiálny list predsedu Zboru povereníkov štátnemu tajomníkovi MNO s odporúčaním, aby „za účelom doplnenia stavu dôstojníkov slovenskej národnosti prijala vojenská správa mimoriadne opatrenia k získaniu väčšieho počtu poslucháčov vojenských škôl, a to bez ohľadu na národnostný kľúč zavedený v iných vojenských úradoch“.⁵⁹ Generál Ferjenčík spolu s náčelníkom Hlavného štábu MNO div. gen. B. Bočkom podporil slovenské požiadavky aj na schôdzi predsedníctva branného výboru Dočasného národného zhromaždenia 11. apríla 1946. Na návrh poslancov Demokratickej strany sa zaoberalo možnosťami riešenia tzv. slovenských personálnych nezrovnalostí v armáde. Predsedníctvo sa uznieslo pripraviť plán, na základe ktorého by sa nepomer počtu slovenských a českých dôstojníkov a rotmajstrov vyrovnal prijímaním čo najväčšieho počtu Slovákov do vojenských škôl a urýchlénym povyšovaním schopných a politicky nezávadných (neškodných) príslušníkov veliteľského zboru slovenskej národnosti.⁶⁰

Bezprostredne pred parlamentnými voľbami potom Predsedníctvo SNR prijalo uznesenie k situácii v oblasti povyšovania slovenských dôstojníkov, ktoré zaslalo vláde ČSR. Konštatovalo v ňom, že stále obchádzanie odôvodnených osobných záujmov dôstojníkov slovenskej národnosti je v rozpore s Košickým vládnym programom a prekážkou konsolidácie v armáde. Vyjadrilo zásadný nesúhlas s riešením personálnych otázok Slovákov podľa dovtedajších pravidiel a konštatovalo, že existujúci pomer Čechov a Slovákov v dôstojníckom zbore je neúnosný a neudržateľný. V súvislosti s tým upozornilo, že nie je realizované právo SNR rozhodovať o povyšovaní slovenských dôstojníkov a varovalo: „Ak by v tomto ohľade nenastala náprava, rozhodne predsedníctvo SNR o revízii Košického vládneho programu.“⁶¹

57 Archiv parlamentu České republiky (APČR) Praha, f. Prozatímní národní shromáždění-branný výbor, č. sp. 110, zápis z 8. schôdze 17. 1. 1946. Pozri tiež *Ešte o povyšovaní slovenských dôstojníkov*. In: *Bojovník*, 20. 1. 1946, s. 1.

58 Pozri napr. Vyrovnáť nepomer medzi Čechmi a Slovákmí v armáde. In: *Bojovník*, 9. 3. 1946, s. 1, *Treba prestať s osočovaním*. Svobodné Československo, 17. 3. 1946, s. 5, *Za správne zastúpenie Slovákov v armáde*, Čas, 21. 5. 1946, s. 2 a 22. 5. 1946, s. 2 (pokračovanie článku) a *Rozsiahla rozprava o otázkach armády v Dočasnom národnom zhromaždení*. In: *Bojovník*, 29. 3. 1946, s. 1.

59 SNA Bratislava, f. SNR, č. 422/1946/dôv. Pozri tiež *Rozprava o vojenských záležitostiach zo slovenského hľadiska*. In: *Bojovník*, 19. 3. 1946, s. 2.

60 O urýchléné vydanie platového zákona pre vojenských gážiztov. In: *Čas*, 12. 4. 1946, s. 2.

61 Citované podľa HANZLÍK, ref. 14, s. 71.

Silný politický tlak na dôstojnícky zbor v priebehu predvolebnej kampane výrazne prehĺbil jeho diferenciáciu. Prispel k tomu aj odlišný prístup hlavných politických strán k jeho príslušníkom. Demokratická strana „vsadila“ predovšetkým na podporu národnostných a sociálnych požiadaviek dôstojníkov, pričom využívala najmä spomenutú českú „kartu“ a skutočnosť, že sociálne zabezpečenie vojakov z povolania v povojnovej čs. armáde bolo podstatne horšie ako v armáde samostatného slovenského štátu. Komunistická strana Slovenska, naopak, uprednostnila kritiku výsledkov preverovania bývalých dôstojníkov slovenskej armády, ktorú spájala s požiadavkou obsadenia kľúčových funkcií v jednotkách na Slovensku dôstojníkmi z 1. čs. armádneho zboru v ZSSR a dôstojníkmi – bývalými partizánmi.⁶² V rámci predvolebnej kampane sa ďalej upevnila spolupráca ÚV KSS s orgánmi OBZ a osvetového aparátu na Slovensku, prostredníctvom ktorých mali komunisti prístup aj k informáciám nedostupným pre iné politické strany.⁶³

Významnou súčasťou predvolebného zápasu o armádu a jej ďalší vývoj sa stalo prijatie zákona O úprave niektorých právnych pomerov dôstojníkov a rotmajstrov a o prevzatí niektorých osôb do čs. brannej moci, ktorý Dočasné národné zhromaždenie schválilo 3. marca 1946 (zákon č. 72/1946 Zb.). Predstavoval legislatívny podklad pre začatie nového preverovania veliteľského zboru a prehodnotenie činnosti niektorých jeho príslušníkov v čase vojny. Prijatie zákona presadili predovšetkým poslanci KSČ a KSS v záujme dosiahnutia podstatných zmien v zložení dôstojníckeho zboru a posilnenia vplyvu svojich strán v armáde.

Podľa zákona mohli byť do novej čs. armády zaradení slovenskí dôstojníci a rotmajstri v troch kategóriách: 1) **povolani** do činnnej služby, čo sa vzťahovalo na osoby, ktoré boli dňa 29. septembra 1938 v činnnej službe v čs. armáde a potom pokračovali v službe v armáde slovenského štátu, 2) **ponechaní** v činnnej službe, ak sa v čase od 16. marca 1939 do 4. mája 1945 stali príslušníkmi čs. zahraničného vojska a 3) **prevzatí** do čs. brannej moci, ak získali hodnosti až v bývalej slovenskej armáde. Zápočet služby v slovenskej armáde sa im pritom počítal ako služba čs. vojakov z povolania. Naďalej sa uznávalo získanie hodnosti do 29. augusta 1944. Stanovené kritériá pre prijatie do čs. armády boli spoločné pre dôstojníkov českej a slovenskej národnosti. Ich zdanlivo prísnejšie znenie v porovnaní so zásadami schválenými vládou ČSR v máji 1945, respektíve Predsedníctvom SNR v júni 1945, umožňovalo na druhej strane benevolentnejší postup v niektorých prípadoch.⁶⁴

Všetci doterajší príslušníci veliteľského zboru boli povinní podať si novú žiadosť o prijatie do čs. armády a vyplniť podrobný dotazník s 53 údajmi o svojej činnosti po roku 1938. Zloženie prijímacích komisií – dvoch prvostupňových podľa národnosti dôstojníkov a rotmajstrov a spoločnej odvolacej – schválila vláda na návrh ministra národnej obrany. Členov komisie pre slovenských dôstojníkov a rotmajstrov minister navrhol po dohode s Predsedníctvom SNR a jej predsedom sa stal plk. Jozef Martin Kristín. Komisia začala pracovať po parlamentných voľbách opäť pri expozitúre Úradu štátneho tajomníka MNO v Bratislave, a to podľa rokovacieho poriadku, ktorý MNO vydalo 14. júna 1946.

Presvedčivé víťazstvo Demokratickej strany vo voľbách⁶⁵ vytvorilo pre dôstojnícky zbor na Slovensku podstatne odlišnú situáciu ako v českých krajoch, kde zvíťazila KSČ. Snaha slovenských a českých komunistov paralyzovať volebné víťazstvo Demokratickej strany,

62 SNA Bratislava, f. ÚV KSS, zápis zo schôdze Predsedníctva ÚV KSS 23. januára 1946.

63 Bližšie HANZLÍK, ref. 49, s. 59-63.

64 Úplné znenie zákona č. 72/1946 Zb. pozri na adrese www.zakony.sk.

65 Demokratická strana získala 40, 17 percent hlasov, Komunistická strana Slovenska 30, 37 percent, Strana slobody 3, 73 percenta, Strana práce 3, 11 percenta hlasov a 0, 79 percenta voličov odovzdalo biele hlasovacie lístky (nevolilo žiadnu politickú stranu).

sprevádzaná jej obviňovaním z neoludáctva a separatizmu, sa priamo dotkla aj jednotiek 4. vojenskej oblasti. Časť slovenských dôstojníkov sa stala objektom záujmu komisie ministerstva vnútra, ktorá od 29. mája do 1. júna na Slovensku zhromažďovala „objektívne poznatky“ o „nepriстойnom“ správaní sa Demokratickej strany v predvolebnej kampani. Materiály, ktoré komisii poskytli bezpečnostné orgány, spomínali aj prípady „zneužitia“ vojenských osôb „agentmi Demokratickej strany“ v niektorých posádkach, ako napríklad v Košiciach, Bardejove, Piešťanoch a vo Zvolene.⁶⁶ Náčelník Hlavného štábu MNO arm. gen. B. Boček nariadil tieto „incidenty“ dôsledne vyšetriť a príslušníkov veliteľského zboru, ktorí sa ich zúčastnili, zaistiť. Pokiaľ by „prečiny“ dôstojníkov nezodpovedali väzbe, mali byť postavení mimo službu, a to až do rozhodnutia prijímacej komisie.

V rovnakom čase komunisti v centrálnych orgánoch dokázali presadiť tézu o možnosti zneužitia slovenských jednotiek proti celistvosti ČSR. Využili nedôveru, ktorá u časti českej i slovenskej politickej reprezentácie existovala voči príslušníkom bývalej slovenskej armády a ktorú prehľbovali informácie orgánov obranného spravodajstva o negatívnom vývoji v jednotkách na Slovensku.⁶⁷ V súvislosti s analýzou volebného neúspechu KSS, v ktorej jej vedenie konštatovalo, že väčšina dôstojníckeho zboru na Slovensku volila Demokratickú stranu⁶⁸, na zasadnutí Predsedníctva ÚV KSS dňa 29. mája 1946 V. Široký varoval, že „časť armády, ktorá je na Slovensku, môže byť kedykoľvek oporou reakčného separatizmu“.⁶⁹ O dva dni neskôr, 31. mája, sa situáciou v slovenských jednotkách, v kontexte hodnotenia celkovej bezpečnostnej situácie na Slovensku, zaoberala vláda ČSR. Prizvaný náčelník Hlavnej správy obranného spravodajstva MNO pplk. B. Reicin predložil konkrétne „dôkazy“, ako časť slovenských vojakov pred voľbami a po nich demonštrovala protikomunistické, protičeské a protištátne postoje. Jeho stanovisko podporil aj štátny tajomník MNO gen. vet. M. Ferjenčík konštatovaním, že časť slovenských dôstojníkov a rotmajstrov ešte nenašla správny pomer k ČSR, a dodal, že „šťastím je, že je to pomerne malá časť. Povážlivé však je, že títo ľudia majú podporu nielen obyčajných civilistov, ale aj viacerých vysokých politických osobností“.⁷⁰ Na základe týchto a ďalších informácií vláda na návrh ministra národnej obrany arm. gen. L. Svobodu rozhodla o premiestnení 2 – 3 divízií z českých krajov na Slovensko a naopak, o premiestnení 2 – 3 divízií zo Slovenska na Moravu a do Čiech. V prvej etape výmeny jednotiek malo ísť o presun časti jednej moravskej divízie na východné Slovensko a vzájomnú redislokáciu 9. pešej divízie zo západného Slovenska a 6. pešej divízie z južnej Moravy.

Presun 9. divízie na Moravu, ktorý sa cez protesty slovenských národných orgánov začal 7. júna, vyvolal medzi jej príslušníkmi, najmä vo veliteľskom zbore, pocit krivdy a rôzne prejavy nespokojnosti. Hlásenia orgánov vojenského obranného spravodajstva však spomínali predovšetkým „reptanie“ dôstojníkov „více méně z důvodů osobních a rodinných. Pouze důstojníci hašíkovského a gardistického ražení projevují k přesunu větší odpor a rozšiřují správy, že důstojníci Slováci po příchodu na Moravu nebudou zastávat tak vysoké funkce, jako zastávali na Slovensku...“⁷¹ Politické, personálne, ako aj organizačné problémy, ktoré redislokácia oboch zväzkov priniesla, nakoniec prinútili vládu svoje rozhodnutie revidovať a v po-

66 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj. 1946, šk. 49, čj. 5837.

67 VÚA-VHA Praha, f. VKPR 1946, č. j. 256.

68 DOMAŇSKÝ, J. – NAVRÁTIL, J.: *Boj KSČ o lidovou armádu 1945-1948*. Praha : Naše vojsko, 1962, s. 87-88.

69 SNA Bratislava, A ÚML ÚV KSS. Zápisnica zo zasadnutí Predsedníctva ÚV KSS dňa 29. 5. 1946.

70 Citované podľa BARNOVSKÝ, M.: *Na ceste k monopolu komunistickéj moci. Mocenskopolitické zápasy na Slovensku v rokoch 1945-1948*. Bratislava 1993, s. 106.

71 VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát.taj., šk. 16, č. j. 51/taj. 1946.

lovici septembra sa divízie a ich útvary vrátili do pôvodných posádok.⁷² Správa veliteľa 6. divízie brig. gen. F. Kouřila o trojmesačnom pobyte zväzku na západnom Slovensku potom „poodhalila“, že redislokácia mala, okrem iného, potvrdiť „neudržateľnosť“ ďalšej existencie slovenských národných jednotiek a „nevyhnutnosť“ vytvárania národnostne zmiešaných celkov mužstva a veliteľského zboru, a to tak na Slovensku ako v Čechách a na Morave.⁷³

Po parlamentných voľbách v máji 1946 úsilie slovenských národných orgánov a zástupcov Demokratickej strany v celoštátnych inštitúciách o riešenie nepriaznivého zastúpenia Slovákov v dôstojníckom zbore a otázky povyšovania dôstojníkov slovenskej národnosti podstatne zosilnelo. Už na začiatku júna Predsedníctvo SNR prijalo k tejto otázke samostatné uznesenie, v ktorom žiadalo vládu ČSR „jednak o bezodkladné vybavenie povýšení dôstojníkov – Slovákov...jednak o zabezpečenie práva spolurozhodovať v personálnych otázkach dôstojníkov, poddôstojníkov a rotmajstrov Slovákov v čs. armáde“.⁷⁴ O mesiac neskôr poslanec za Demokratickú stranu M. Zibrín na zasadnutí Ústavodarného národného zhromaždenia v rozprave k vládne vyhláseniu upozornil, že je celkom nemožné „normálnym dopĺňovaním docieľť pomerné zastúpenie slovenského žilvu v radoch ďalejslúžiacich poddôstojníkov, rotmajstrov a dôstojníkov. Tu opätovne žiadame, aby sa našiel nejaký iný spôsob, ktorý by umožnil rýchle preškolenie tých slovenských nováčikov, prípadne partizánov a vojakov Slovenského národného povstania, aby sa títo v krátkej dobe stali platnými dôstojníkmi...Chceme, aby sa problém česko-slovenský v našej armáde postupne (evolučne), ale rýchle vyriešil.“⁷⁵

Výrazným spôsobom sa angažoval aj nový štátny tajomník MNO Ján Lichner, ktorý – podľa neskoršieho vyjadrenia veliteľa spojovacieho vojska čs. armády brig. gen. Jozefa Marka – si v tejto funkcii „počínal s väčším rozhladom a obozretnosťou, ako jeho predchodca Ferjenčík. Bolo to azda aj preto, že hneď od počiatku svojho pôsobenia opieral sa o široký aktív slovenských vojenských spolupracovníkov, ktorí zastávali vedúce funkcie na MNO a Hlavnom štábe, čo Ferjenčík takmer vôbec nerobil.“⁷⁶

Už v auguste 1946 Lichner zaslal arm. gen. L. Svobodovi a arm. gen. B. Bočkovi rozsiahly list s návrhmi na dočasnú úpravu postavenia slovenských dôstojníkov v armáde. Išlo predovšetkým o okamžité zvýšenie počtu Slovákov v kategórii generálov a vyšších dôstojníkov na základe poradia, „v akom prispeli pri prípravách odboja, aké konkrétne výsledky mala ich činnosť, odpočítajúc ako pasíva zásluhy o bývalý slovenský režim, nemecké vyznamenania a podobne“. Za dočasne vyhovujúce riešenie „generálskej otázky“ Lichner pokladal, aby pri dodržaní počtu plánovaných hodností čs. armáda v roku 1947 mala jedného armádneho generála a 4 divíznych a 13 brigádnych generálov slovenskej národnosti oproti jednému maršalovi (v tomto čase velenie armády zvažovalo možnosť zavedenia uvedenej hodnosti podľa

72 Bližšie ŠTAIGL, J.: Idea slovenských národných jednotiek a jej realizácia po skončení druhej svetovej vojny. In: *Armáda v zápase o politickú moc v Československu v lete 1945-1948*. In: *Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 31. 10. – 1. 11. 2005*. Brno : Univerzita obrany, 2005, s. 189-200.

73 VÚA-VHA Praha, f. MNO/NHŠ 1946, č. j. 2. taj./vel. 1946.

74 SNA Bratislava, f. ÚP SNR, šk. 4, zasadnutie Predsedníctva SMR 3. a 4. júna 1946.

75 Nech zvíťazí pravda československej demokracie na večné veky. *Čas*, 14. 7. 1946, s. 3. Značná pozornosť sa v tejto súvislosti venovala aj otázke povyšovania a priznávania hodností bývalým partizánom. Podľa súhrnných údajov k 30. 4. 1946 partizánske oddelenia pri veliteľstvách oblastí podali dovedna 438 návrhov na povýšenie a priznanie partizánskych hodností, z toho 106 českým a 332 slovenským partizánom. K tomu istému dátumu bolo na dôstojníkov povýšených 57 českých a 131 slovenských partizánov. Aktivovaní účastníci odboje. In: *Bojovník*, 25. 5. 1946, s. 1.

76 MARKO, J.: *Vo vojenských službách Československa, druhého odboja a Slovenského národného povstania* (spomienková práca k 30. výročiu SNP, uložená vo VHÚ Bratislava pod prírastkovým číslom 597). Bratislava, 1973, s. 432.

vzoru Sovietskej armády – pozn. J. Š.) a 9 armádnym, 41 divíznym a 46 brigádnym generálom národnosti českej. Zdôraznil pritom, že „Keď sa už raz má začať s riešením slovenskej otázky v armáde pri uznanej zásade rovný s rovným, tu každá národnosť pri pripravovanom povýšení bez súhlasu druhej je oprávnená vyčerpať len kontingent na ňu prislúchajúci, lebo v opačnom prípade by šlo o zrejme obchádzanie vládneho programu, ktorý by mal byť záväzný i pre MNO.“ Súčasne upozornil, že odstránenie existujúcich problémov v povyšovaní slovenských dôstojníkov „dá sa previesť len tak, keď výber Slovákov bude prevádzka Slovákov, ako je to v intencii oboch vládnych programov, v danom prípade štátny tajomník, a keď on bude mať právo disponovať s miestami určenými pre Slovákov, čomu tak doteraz nebolo a nie je!“

Pre najbližšiu etapu Lichner navrhoval spojiť povýšenie generálov s uskutočnením niektorých zmien vo vyšších funkciách, a to: a) v prvom poradí mali byť povýšení na brigádných generálov plukovníci J. Marko a Mirko Vesel, ktorý sa mal stať veliteľom delostrelectva čs. armády a b) následne by boli do hodnosti divízneho generála povýšení brigádni generáli Ján Ambruš (pri súčasnom ustanovení do funkcie veliteľa vojenskej oblasti 4), Jozef Marko, Mirko Vesel a gen. vet. M. Ferjenčík a do hodnosti brigádného generála plukovníci Viliam Lichner, Branislav Manica, Július Nosko (s ustanovením do veliteľskej funkcie na Vysokej vojnovnej škole v Prahe), Emil Perko, Vojtech Danielovič (s ustanovením do funkcie veliteľ VÚCÚ), František Borský, Samuel Korbel, Ján Černek a Pavol Kuna (ako prednosta tyla VO-4). V nasledujúcom roku mal byť J. Ambruš povýšený na armádného a V. Lichner na divízneho generála a novými brigádnymi generálmi sa mali stať plukovníci Ján Martin Kristín, Anton Rašla a ďalší. Zvyšok „slovenských generálskych miest“ mali dočasne obsadiť generáli českej národnosti s tým, že do dvoch rokov by boli vystriedaní Slovákami „čím by bola zachovaná postupnosť plánovaná pánom ministrom“.

Štátny tajomník MNO sa v liste zaoberal aj otázkami povyšovania dôstojníkov v nižších hodnostiach, pričom trval na dôslednom dodržiavaní právomocí slovenskej prijímacej komisie. Predložil aj konkrétne návrhy na zvýšenie počtu Slovákov v ústredných orgánoch vojenskej správy, vrátane vymenovania brig. gen. J. Imra, ktorý mal byť opätovne povolaný do činnnej služby, za 2. podnáčelníka Hlavného štábu.⁷⁷ Navrhoval tiež, aby na zabezpečenie výkonu funkcie štátneho tajomníka MNO vznikol štáb, členmi ktorého by boli slovenskí zástupcovia jednotlivých zložiek MNO. Štáb mal predovšetkým presne vymedziť kompetencie úradu štátneho tajomníka a neskôr pristúpiť „k redakcii vojenskej časti ústavy tak, aby slovenské záujmy v armáde boli i v pripravovanej ústave dostatočne zaistené“.⁷⁸

O problémoch v povyšovaní slovenských dôstojníkov a ich vymenovávaní do vyšších funkcií J. Lichner informoval aj verejnosť. V rôznych rozhovoroch a článkoch zdôrazňoval úzke prepojenie obidvoch otázok, pričom súčasne upozorňoval na nevyhnutnosť rozširovania personálnej základne dôstojníckeho zboru. V tejto súvislosti otvorene kritizoval malý záujem Slovákov o vojenskú službu a štúdium na vojenských školách.⁷⁹ Išlo o problém, kto-

77 O návrhoch zmien na vyšších funkciách v armáde, vrátane vymenovania brig. gen. J. Imra za 2. podnáčelníka Hlavného štábu MNO, informoval minister národnej obrany arm. gen. L. Svoboda s náčelníkom Hlavného štábu arm. gen. B. Bočkom dňa 11. októbra 1946 prezidenta E. Beneša. Ten ustanovenie brig. gen. Imra zásadne odmietol a navrhol, aby do uvedenej funkcie bol vymenovaný plk. J. Nosko „který je stejně navržen k povýšení na generála, když Slováci žádají, aby některý ze slovenských generálů byl v hlavním štábu“. Minister národnej obrany ale oponoval, že „plk. Nosko prozatím nepřichází v úvahu na toto místo“. (VÚA-VHA Praha, f. VK-PR 1946, šk. 5, č. j. 216). Po definitívnom schválení personálnych zmien bolo vymenovanie brig. gen. Imra do funkcie 2. podnáčelníka Hlavného štábu MNO aj oficiálne zdôvodnené, že „Je to na důraznou žádost Slováků.“ VÚA-VHA Praha, f. VKPR, šk. 6, č. j. 11.

78 VHÚ-VHA Praha, f. MNO/štát.taj. 1946, šk. 19, č. j.6074/št.taj.1946.

79 Pozri napr. *Zvyšší sa účast Slovákov vo velení našej armády*. In: *Bojovník*, 18. 8. 1946, s. 1 a *Potrebuje nalie-*

rým sa často zaoberali aj redakčné články vojenskej tlače. Za jeho hlavné príčiny označovali nedostatok schopných síl, nadbytok lákavých existenčných možností v civilnom sektore a zložitost' vojenského života, najmä z hľadiska sociálnych podmienok vojakov z povolania. Tlač varovala, že počet slovenských občanov prihlásených do vojenských škôl sotva dosahuje počet miest vyhradených pre Slovákov, takže školy nemajú z čoho vyberať.⁸⁰

Návrhy štátneho tajomníka MNO na úpravu postavenia Slovákov v dôstojníckom zbore plne podporilo Predsedníctvo SNR. Možnosťami ich realizácie sa intenzívne zaoberali aj príslušné oddelenia a komisie MNO, v prípade návrhov na vymenovanie a povýšenie slovenských dôstojníkov do generálskych hodností tiež Vojenská kancelária prezidenta republiky. Tá však už na začiatku októbra 1946 MNO oznámila, že nesúhlasí, aby z navrhnutých osôb bol za generála vymenovaný plk. J. Černek, veliteľ tankových vojsk 4. VO plk. Štefan Čáni, zástupca veliteľa 2. pešej divízie plk. Jozef Tlach a náčelník oblastnej správy výchovy a osvetu na Slovensku plk. B. Manica.⁸¹

Situáciu vo výstavbe slovenskej časti dôstojníckeho zboru značne komplikovali ustanovenia zákona č. 72/1946 Zb. Svedčí o tom skutočnosť, že prijímacia komisia v Bratislave do konca novembra 1946 z celkového počtu 1 849 prihlášok slovenských dôstojníkov preverila 1 521, z čoho 1 341 prijala, 180 zamietla a 328 žiadostí ďalej riešila.⁸² K otázke pomerneho zastúpenia Čechov a Slovákov v dôstojníckom zbore minister národnej obrany arm. gen. L. Svoboda v svojom expoé v Ústavodarnom národnom zhromaždení (UNZ) v decembri 1946 uviedol, že v armáde slúži 9 334 dôstojníkov českej a 1 605 slovenskej národnosti, z toho 193 Čechov na Slovensku a 256 Slovákov v Čechách a na Morave. V kategórii generálov a dôstojníkov generálneho štábu bolo 479 Čechov a len 23 Slovákov. V tejto súvislosti L. Svoboda upozornil, že MNO nemôže zabezpečiť zvýšenie počtu dôstojníkov slovenskej národnosti v ústredných orgánoch vojenskej správy na požadovaných 25 percent, pretože *„Jestliže z důstojníků Slováků ještě jedna štvrtina míst v ústředním úřadu by měla být jimi obsazena, bylo by nutno překotně povýšit mladé důstojníky Slováky do vysokých hodností a namísto nich na místa velitelů rot a praporů na Slovensko přeložit staré důstojníky Čechy, z valné části s obdobnými zásluhami, s dokonalejším školením a starším pořadím.“*⁸³

V polovici januára 1947 sa „slovenskou“ otázkou v dôstojníckom zbore v širšom kontexte riešenia problémov armády zaoberal branný výbor ÚNZ za účasti ministra národnej obrany, náčelníka Hlavného štábu a ďalších funkcionárov MNO. Rokovanie výboru poznačili spory medzi predstaviteľmi Demokratickej strany a komunistami o politickom ovplyvňovaní návrhov na povýšenie dôstojníkov alebo ich ustanovenie do funkcií, ako aj o vývoji vzťahov medzi Slovákami a Čechmi vo veliteľskom zbore. Zástupcovia Demokratickej strany tvr-

havo viac vyšších dôstojníkov Slovákov. In: *Bojovník*, 1. 9. 1946, s. 1.

80 Pozri napr. *Hláste sa k letectvu*. In: *Bojovník*, 30. 7. 1946, s. 1, *O pomernom zastúpení slovenských dôstojníkov*. *Bojovník*, 8. 8. 1946, s. 1-2 a *Zaisťiť kádre slovenských dôstojníkov*. In: *Obrana ľudu*, 26. 1. 1947, s. 2.

81 VHÚ-VHA Praha, f. VKPR, šk. 6, inv. č. 12.

Námietky vzniesol aj náčelník Hlavnej správy obranného spravodajstva na MNO pplk. B. Reicin, ktorý neodporučil povýšenie 14 dôstojníkov, väčšinou pre neúčast' v odboji (VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj., č. j. 10145/47) a ministerstvo vnútra neodporučilo povýšiť 5 dôstojníkov pre ich spoluprácu s Nemcami a účasť na bojoch proti ZSSR (VÚA-VHA Praha, f. PK MNO 1947, č. j. 1187). Minister národnej obrany okrem toho dostal osobný list od V. Širokého s odporúčaním na povýšenie „spoľahlivých“ dôstojníkov, okrem iného gen. Imra a plk. Lichnera a s negatívnym stanoviskom k návrhom na povýšenie gen. Ambruša, plk. Noska, plk. Kunu, plk. Černeka a ďalších dôstojníkov, a to za ich „prenemeckú“ činnosť za vojny. VÚA-VHA Praha, f. MNO/štát. taj. 1947, č. j. 10065.

82 VHÚ-VHA Praha, f. PK MNO 1946, č. j. 2137.

83 HANZLÍK-VONDRÁŠEK, ref. 49, s. 242.

dili, že slovenskí komunisti presadzujú len tých, ktorí sú členmi KSS a celkom obchádzajú iných zaslúžilých odbojových pracovníkov. Poslanec KSS L. Holdoš na to reagoval pripomenutím, že „*Pojem národný v našej armáde sa nesmie izolovať od pojmu demokratičnosti, nachodiac výraz nie v príslušnosti k politickej strane...ale majúci výraz v demokratickom postoji k zásadným otázkam nášho politického a verejného života; nesmie sa tento národný pojem izolovať od pojmu protifašistického.*“ Podobne sa vyjadril aj k vyhláseniu štátneho tajomníka MNO J. Lichnera, že Česi nemajú záujem na riešení slovenskej otázky v armáde a že všetko, čo bolo vo výstavbe slovenského dôstojníckeho zboru dosiahnuté, je zásluhou Demokratickej strany. Holdoš upozornil, že slovenská otázka sa rieši v záujme oboch národov a že „*každý iný výklad museli by sme charakterizovať ako pokus o stranícke zneužitie miest vedúcich činiteľov v armáde, ako pokus vytvárať nálady vláde, nálady protičeské.*“⁸⁴

Dňa 4. februára 1947 vláda schválila 217 návrhov tzv. personálneho výboru na povýšenie slovenských dôstojníkov do vyšších hodností, z toho 15 návrhov na menovanie a povýšenie v generálskej hodnosti. Do hodnosti divízneho generála bol povýšený brig. gen. M. Širica, do hodnosti generála šéfa gen. vet. M. Ferjenčík a za nových generálov boli vymenovaní plukovníci F. Borský (brigádny generál), Vojtech Danielovič (generál int.), Samuel Korbel (generál just.), J. M. Kristín (brigádny generál), P. Kuna (brigádny generál), Ján Viliam Lichner (brigádny generál), J. Marko (brigádny generál), J. Nosko (brigádny generál), Vojtech Kováč (generál stav.), Ján Paškan (generál zdrav.), Emil Perko (brigádny generál), Ivan Trebichavský (generál just.) a Mirko Vesel (brigádny generál). Išlo o najpočetnejšie povýšenie Slovákov do generálskych a vyšších dôstojníckych hodností v predvojnovnej i povojnovnej čs. armáde. V hodnostiach od majora po generála v tomto čase slúžilo spolu 422 slovenských dôstojníkov, z toho 254 majorov, 93 podplukovníkov, 57 plukovníkov a 18 generálov.⁸⁵

Počet povýšených vyšších dôstojníkov slovenskej národnosti ocenil aj štátny tajomník MNO J. Lichner v svojom expoze na plenárnom zasadnutí SNR 24. februára 1947. Súčasne uviedol, že viac návrhov nebolo možné predložiť, respektíve realizovať. Ako hlavné dôvody spomenul: 1) nemožnosť vyčerpať všetky systemizované miesta pre Slovákov, t.z. jednu štvrtinu z plánovaných počtov v roku 1946, 2) navrhované boli len osoby prijaté do armády na základe zákona č. 72/1946 Zb., ktoré s ohľadom na bojové zásluhy zastávali miesta plánované pre vyššie hodnosti, 3) mladší dôstojníci, aj keď „v bojoch zaslúžili“, by po zaradení do skupiny vyšších dôstojníkov museli potom dlho čakať na ďalšie povýšenie a 4) nevyhnutnosť ponechania asi 30-percentnej rezervy z plánovaného počtu slovenských vyšších dôstojníkov pre ďalšie povyšovanie. Pritom dodal, že aj predložené návrhy „*narážali vo vláde na určité nepochopenie a muselo sa prejsť cez mnohé úskalia, aby sa mohli uskutočniť. Základným činiteľom pri medziministerskom výbere bola však čakacia doba. Je pochopiteľné, že riešiac vec z tohto hľadiska bolo by povýšených len asi 30 až 40 percent navrhovaných dôstojníkov.*“⁸⁶

Lichner sa dotkol aj otázky povyšovania nižších dôstojníkov, ktoré sa pripravovalo spoločne s povýšením dôstojníkov českej národnosti. Zdôraznil, že pre Slovákov museli byť spracované osobitné smernice, pretože mnohé ustanovenia platné pre českých dôstojníkov slovenským potrebám nevyhovovali. Z tohto dôvodu treba pokladať proces povyšovania nižších dôstojníkov slovenskej národnosti za otvorený. Pomerne značný priestor potom štátny tajomník MNO opäť venoval malému záujmu Slovákov o vojenské povolanie.

84 VHÚ-VHA Praha, f. PK MNO 1947, č. j. 10669.

85 Ref. 4.

86 Tamže.

Po uvedení konkrétnych údajov z prijímacieho konania do vojenských škôl na jeseň 1946⁸⁷ priznal, že „*Nemáme proste dorast a tento získať sa nám nedarí. Z tohto vychádzajúc prídeme na to, že problematika v pomernom zastúpení účasti na hodnostiach i funkciách sa nerieši tak rýchlo, ako by bolo potrebné vo vlastnom záujme slovenského národa.*“⁸⁸

Pomerne rozsiahle povýšenie slovenských dôstojníkov vo februári 1947 nepokojnú atmosféru v dôstojníckom zbore nezmiernilo, práve naopak. Stalo sa jedným z faktorov, ktoré ďalej prehlbovali diferencovanosť jednotlivých skupín dôstojníkov, spojenú s kritikou nerovnakých kritérií hodnotenia ich činnosti do roku 1945. Nevraživosť narastala hlavne medzi bývalými príslušníkmi slovenskej armády a mladými dôstojníkmi, účastníkmi SNP a zahraničnými vojakmi. Nespokojnosť vyvolávalo aj riešenie otázky renominácie, t. z. úpravy času potrebného na povýšenie do vyššej hodnosti s ohľadom na dodatočné započítanie vojnových rokov, ale tiež rozhodnutie vlády z konca roka 1946, aby MNO z dôvodu nedostatku aktívnych dôstojníkov vymenovalo do dôstojníckych hodností časť rotmajstrov z povolania. V dôstojníckom zbore sa stále viac presadzovali skupinové a individuálne záujmy podporované osobnými intervenciami predstaviteľov politických strán pri riešení otázok povyšovania, obsadzovania funkcií a priznávani dosiahnutej kvalifikácie alebo rôznych výhod.

K prehlbovaniu vnútornej nejednoty dôstojníckeho zboru a zneističovaniu jeho členov do istej miery prospievali aj aktivity slovenského ľudáckeho exilu. V rámci rôznych smerníc a odkazov domácim ilegálnym skupinám, ktoré sa formovali z prívržencov režimu slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945, ako vo vyhláseniach určených širokým vrstvám obyvateľstva, boli príslušníci armády slovenskej národnosti vyzývaní k účasti na prípravách na zlikvidovanie tzv. českého a sovietskeho imperializmu. Podľa predstáv predstaviteľov exilového hnutia mali český imperializmus zničiť samotní Slováci opätovným vyhlásením štátnej samostatnosti, zatiaľ čo likvidácia sovietskeho imperializmu sa mala stať záležitosťou celého civilizovaného sveta. Kalkulovalo sa pritom so zhoršovaním medzinárodnej situácie, ktorým vyvrcholením by bol vojenský konflikt medzi Východom a Západom. V smerniciach tzv. Slovenského akčného výboru pre domácu odbojovú činnosť z júna 1946 sa uvádzalo: „*Nie je pochýb, že vojna bude, neistá je len doba, kedy sa tak stane. V tomto konflikte... Slovenská republika, ktorá doteraz neprestala právne existovať a formálne je doposiaľ vo vojne so ZSSR, bude spojencom Západu.*“⁸⁹

Príslušníci ľudáckeho podzemia mali, okrem iného, prenikať do čs. ozbrojených zložiek, vrátane armády s cieľom narušovať ich morálny stav, disciplínu a postupne ich rozkladať tak, aby neboli schopné plniť svoje základné funkcie. Zaoberať sa mali tiež otázkou príprav na obsadenie južných, severných a západných hraníc Slovenska proti prípadnému postupu maďarských, poľských a českých jednotiek. Zo „spoľahlivých“ dôstojníkov bývalej slovenskej armády mali organizovať operačný štáb, ktorého úlohou by bolo riešiť vojenské, mate-

87 Na prijatie do Vojenskej akadémie v Hraniciach v tomto roku bol stanovený národnostný „kľúč“ frekventantov českej a slovenskej národnosti v pomere 2:1. K štúdiu sa prihlásilo 450 uchádzačov slovenskej národnosti, z ktorých na prijímaciu skúšku pozvali 350. Z tohto počtu sa však na skúšku dostavilo len 200 uchádzačov, pričom 115 malo neúplné stredné vzdelanie. (Tamže) Podobná situácia bola aj na Vysokej škole vojnej v Prahe, kde do 1. ročníka z celkového počtu 26 dôstojníkov nastúpilo len 5 Slovákov a v 2. ročníku študovalo 17 dôstojníkov slovenskej národnosti z počtu 62 frekventantov. Do 1. ročníka Vysokej intendačnej školy MNO povolalo 24 dôstojníkov, z toho 12 Slovákov. VONDRÁŠEK, ref. 43, s. 62-63.

88 Ref. 4. Negatívny dopad na počet záujemcov o vojenské povolanie mala aj priama agitácia proti vstupu na vojenské školy, ktorá prebiehala tak v civilnom sektore, ako i v armáde. S jej prípadmi sa stretol napríklad div. gen. Ján Imro v rámci svojich prednášok pre dôstojnícky zbor vo februári 1947. VÚA-VHA Praha, f. PK MNO 1947, č. j. 1156

89 VÚA-VHA Praha, f. PK MNO 1947, č. j. 12362.

riálne a personálne otázky príprav na vojnový konflikt.⁹⁰ Rozhlasový vysielateľ Hlas Slovenskej republiky, ktorý začal vysielateľ v marci 1947 zo severného Talianska, adresoval dôstojníkom slovenskej národnosti výzvu: „Dôstojníci, boli ste dlhý čas pýchou slovenského národa, bude Vám všetko vyhradené, pripravte sa na konečné zúčtovanie.“⁹¹

Spravodajské orgány aktivity ľudáckeho exilu vo vzťahu k príslušníkom armády pozorne sledovali. K dispozícii mali zoznamy vojenských osôb podozrivých z protištátnej činnosti v prvom povojnovom roku, ako aj zoznamy dôstojníkov s „protičeskou“ orientáciou. Ich sledovaním a zvýšeným „dohľadom“ sa spravodajským orgánom podarilo napríklad zistiť, že vojenský poradca F. Ďurčanského v emigrácii, bývalý podplukovník gšt. Jozef Parčan, sa pokúsil kontaktovať viacerých vyšších dôstojníkov, pričom len jeden z nich to ohlásil bezpečnostným zložkám.⁹² Z podrobných analýz OBZ však vyplývalo, že na politický exil a domáce odbojové hnutie sú napojení len jednotlivci v dôstojníckom zbore. Hlavný štáb MNO preto dospel k záveru, že nie je pravdepodobné, aby sa protištátne akcie v armáde na Slovensku v dohľadnom čase rozrástli do väčších rozmerov. Súčasne ale kritizoval spôsob, akým sa uskutočňovala očista dôstojníckeho zboru, pretože v jednotkách, najmä vo vyšších funkciách, pôsobí značný počet osôb s nepriateľským postojom k československému štátu. Za „varujúci“ pokladal aj „morálno-politický“ stav časti dôstojníkov na nižších stupňoch velenia v jednotkách, nasadených proti skupinám banderovcov, a to predovšetkým z hľadiska „nežiadúcich“ pochybností o ich teroristickom charaktere.

K zlepšeniu celkovej situácie vo veliteľskom zbore na Slovensku Hlavný štáb MNO navrhol prezidentovi E. Benešovi rad opatrení. Išlo predovšetkým o premiestnenie istého počtu dôstojníkov (vrátane dôstojníkov justičnej služby, vojenských sudcov a prokurátorov) a ich nahradenie „spoľahlivými“ osobami. Ďalej navrhoval uskutočniť revíziu činnosti slovenskej prijímacej komisie, a to najmä z hľadiska prípadov, keď do armády prijala dôstojníkov a rotmajstrov, ktorí sa netajili svojimi výhradami voči povojnovému režimu.⁹³ Hodnotenie činnosti slovenskej prijímacej komisie sa opieralo o materiál pripravený orgánmi OBZ. Podľa neho vo veliteľskom zbore aj medzi civilnými osobami na Slovensku „Panuje všeobecná mienka, že prax Prijímacej komisie pri preverovaní je nemožná a kľúč, podľa ktorého sa preverovanie deje, pôsobí dojemom záhadnosti, ktorý je asi u každej preverovanej osoby iný.“ Výhrady voči komisii analýza zhrnula do nasledujúcich bodov: 1) preferuje členov a stúpencom Demokratickej strany, 2) rozhoduje na základe osobných známostí a iných foriem protekcie, 3) v svojej činnosti je povrchná, mnohé údaje o osobách vôbec nepreveruje alebo neprihliada k materiálom „príslušných“ orgánov a úradov, 4) svoje rozhodnutia a závery často mení, niektoré prípady prerokováva viackrát, a to až do prijatia „priaznivého“ rozhodnutia, 5) je benevolentnejšia pri prerokovávaní prihlášok vyšších dôstojníkov v porovnaní s nižšími dôstojníkmi, 6) členovia komisie sú pod vplyvom jej predsedu a „jednanie, resp. hlasovanie týchto nie je potom prejavom ich vôle“, osobnými vlastnosťami ani kvalifikáciou navyše „nie sú vhodní k zvládnutiu tak ťažkých a zodpovedných úloh, ako je preverovanie dôstojníkov

90 Pozri napr. smernice ústredia tzv. Slovenského revolučného odboja, ktoré pôsobili v Rakúsku z 13. 6. 1946. Národní archiv (NA) Praha, f. KSČ-ÚV-100/24 (K. Gottwald), zv. 44. a. j. 850.

91 VÚA – VHA Praha, f. MNO/štát.taj. 1947, šk.53, č. j. 10509. Bližšie HANZLÍK, F.-VONDRÁŠEK, V.: *Armáda v zápase o politickú moc v Československu v letech 1945 – 1945* (Sborník podkladových štúdií). Brno : Univerzita obrany, 2004, s. 176-197.

92 Ref. 83, s. 291.

93 Tamže, s. 293.

*budúcej ľudovodemokratickej armády“ a 7) činnosť komisie je úmyselne preťahovaná „čím sa v radoch preverovaných vyvoláva zbytočne nespokojnosť a nechúť k práci“.*⁹⁴

Isté nedostatky v personálnej práci s dôstojníckym zborom na Slovensku potvrdzovali aj prípady, keď sa v priebehu roka 1947 niektorí dôstojníci hlásili na Vysokú školu vojenskú bez toho, aby rešpektovali predpísaný služobný postup. Spoliehali sa predovšetkým na „známosti“ s najvyššími funkcionármi armády, vrátane štátneho tajomníka MNO J. Lichnera. Na prijímacie skúšky MNO nakoniec povolalo 206 dôstojníkov, z toho 45 Slovákov. Na základe výsledkov skúšok a stanovených smerných čísel do prvého ročníka prijali 66 dôstojníkov, z toho 14, t. z. 21,2 percenta, slovenskej národnosti (do prvého ročníka operačného smeru Vysokej školy vojnovej prijali 41 dôstojníkov, z toho 10 Slovákov a do prvého ročníka Vysokej školy intendačnej bolo povolaných 25 dôstojníkov, z toho 4 Slováci).⁹⁵ Na ročné štúdium na Vojenskej akadémii K. J. Vorošilova v Moskve na začiatku apríla 1947 nastúpilo 8 dôstojníkov, z toho jeden slovenskej národnosti – veliteľ 12. delostreleckej brigády pplk. Jozef Zadžora.⁹⁶ Do Vojenskej akadémie v Hraniciach sa prihlásilo dovedna 919 uchádzačov, z toho len 19 Slovákov.⁹⁷

Od polovice roka 1947, v súvislosti so zostrovaním vnútropolitckej situácie, sa v prístupe niektorých zložiek vojenskej správy k slovenskej časti dôstojníckeho zboru začali presadzovať otvorene negativistické tendencie. Kampaň proti slovenským dôstojníkom bola súčasťou úsilia KSC a KSS obmedziť vplyv Demokratickej strany a zmeniť mocenské pomery na Slovensku v prospech komunistov. Jej hlavnou formou, podobne ako v civilnom sektore, sa stal „zápas“ o dôslednú očistu veliteľského zboru armády od „*národne a štátne nespolehlivých živlov*“. Dôležitú úlohu v ňom hrali, okrem orgánov vojenského obranného spravodajstva, organizácie Zväzu slovenských partizánov, ale aj iných odbojových zväzov.

Požiadavky na odstránenie niektorých vysokých „reakčných“ dôstojníkov z armády a na opätovné preverenie všetkých dôstojníkov prijatých podľa zákona č. 72/1946 Zb. boli veľmi kategoricky zakotvené už v uznesení celoslovenskej pracovnej konferencie SSP, ktorá sa uskutočnila v dňoch 18. – 19. augusta 1947 v bratislavskej Redute.⁹⁸ O „nevyhnutnosti“ riešenia situácie v slovenskom dôstojníckom zbore a splnenia svojich požiadaviek potom delegácia partizánov informovala predsedu SNR Dr. J. Lettricha, predsedu Zboru povereníkov Dr. G. Husáka aj predsedu vlády K. Gottwalda.⁹⁹ Uznesením konferencie SSP sa 27. augusta 1947 zaoberala dokonca vláda ČSR. Ministrovi národnej obrany uložila znovu preveriť šesť vysokých slovenských dôstojníkov, údajných exponentov bývalého ľudáckeho režimu.¹⁰⁰ Tlak partizánov na uskutočnenie „očisty“ dôstojníckeho zboru postupne narastal. V septembri 1947 zaslal SSP na MNO zoznam s menami 93 dôstojníkov, ktorých žiadal prepustiť z armády.¹⁰¹ Podobné požiadavky predkladali tiež jednotlivé partizánske organizácie, napríklad z Rožňavy, Gelnice, Spišskej Novej Vsi a Revúcej, ku ktorým sa pripájali aj niektoré miestne organizácie Zväzu protifašistických väzňov.¹⁰²

Kampaň za odstránenie niektorých dôstojníkov z armády, respektíve z vyšších funkcií,

94 AMV ČR Praha, f. 302-151-3, s. 81-82.

95 Ref. 83. s. 299.

96 VÚA – VHA Praha, f. MNO/hl. št.- 3.odd. 1946, šk. 34, č. j. 3272.

97 Ref. 91, s. 89.

98 SNA Bratislava, f. ÚP SNR, šk. 118, sign. Š-28.

99 Z boja do budovania. Bratislava, Dukla 1949, s. 30-31.

100 Ref. 83, s. 333-334.

101 VÚA-VHA Praha, f. PK MNO 1947, č. j. 7466.

102 Pozri napr. Povážsky hlas, 12. septembra 1947, s. 1-2 a Práca, 10. septembra 1947, s. 3.

prebiehala v čase, keď sa verejnosť oboznamovala s výsledkami vyšetrovania tzv. protištátneho sprisahania na Slovensku. Z protištátnej činnosti bezpečnostné orgány obvinili tiež viacerých dôstojníkov, a to tak z povolania ako záložných¹⁰³, čo sa stalo zámienkou k zásahu centrálnych orgánov voči slovenskej časti dôstojníckeho zboru. Predsedníctvo ÚV KSČ už 17. septembra 1947 rozhodlo o iniciovaní vzniku osobitnej komisie MNO, ktorá by zabezpečila nové preverenie všetkých slovenských dôstojníkov. Návrh na zriadenie komisie predložili komunistickí ministri vláde. Na základe jej rozhodnutia z 18. septembra 1947 minister národnej obrany arm. gen. L. Svoboda odvolal brig. gen. J. M. Kristína z funkcie predsedu dovtedajšej komisie MNO pre prijímanie slovenských dôstojníkov a vymenoval novú komisiu na čele s brig. gen. J. Noskom. Nové preverovanie dôstojníkov slovenskej národnosti prebiehalo až do konca apríla 1948. Spolu bolo preverených 451 dôstojníkov, z ktorých takmer jednu tretinu neprijali do armády.¹⁰⁴

Na jeseň 1947 sa realizovala tiež reorganizácia armády, ktorej cieľom predovšetkým bolo prispôbiť organizačnú štruktúru a dislokačnú zostavu vojsk meniacim sa vojensko-bezpečnostným aspektom medzinárodného vývoja a súčasne aj reálnym možnostiam obranných kapacít štátu. Súčasťou reorganizácie boli aj viaceré personálne zmeny na vyšších veliteľských funkciách. Ku všetkým návrhom sa vyjadrovali orgány vojenského obranného spravodajstva, a to s prihliadnutím na „svoje“ záznamy o konkrétnych osobách, informácie z prebiehajúceho vyšetrovania „protištátneho sprisahania“, ako aj politické a osobné záujmy. K ďalším personálnym zmenám prispelo rozhodnutie ministra národnej obrany zamietnuť všetky žiadosti českých aj slovenských dôstojníkov, účastníkov odboja vo fyzickom veku nad päťdesiat päť rokov, o ponechanie v aktívnej službe. Hlavnými dôvodmi mali byť ich zlý zdravotný stav a nutnosť omladenia veliteľského zboru. V novembri 1947 takto boli z funkcií odvolaní napríklad brig. gen. P. Kuna a plk. J. Černek. V súvislosti s prebiehajúcim procesom s gen. F. Čatlošom bolo na oboch navyše podané trestné oznámenie za ich činnosť na východnom fronte.¹⁰⁵

Opatrenia namierené proti veliteľskému zboru na Slovensku mali eliminovať tú jeho časť, ktorá neskrývala nesúhlas s vývojom v spoločnosti a armáde a súčasne zastrašiť tých, ktorí nespokojnosť zatiaľ otvorene nevyjadrovali. Zámerom komunistov a nimi ovládaných zložiek bolo dosiahnuť, aby príslušníci armády zostali mimo spoločenského a politického diaľania a nezasiahli do pripravovaného stretnutia o politickú moc v ČSR. V tejto súvislosti vystáva otázka, nakoľko boli „obavy“ zo slovenského dôstojníckeho zboru oprávnené a aká bola účinnosť uvedených opatrení, respektíve či a ako ovplyvnili postoje slovenských dôstojníkov v čase štátneho a politického prevratu vo februári 1948. Odpoveď na ňu však môže byť, s ohľadom na charakter archívnych materiálov, len nepriama.

Za účasť na „protištátnom sprisahaní“ bezpečnostné orgány zatkli niekoľko desiatok slovenských dôstojníkov, rotmajstrov a vojakov, pričom niektorým skutočne preukázali spojenie s ilegálnymi separatistickými skupinami, a to najmä v Bratislave, Topolčanoch a Žiline.¹⁰⁶ V mnohých prípadoch však išlo o zámerné a vopred pripravené provokácie orgánov vojenského obranného spravodajstva. Prevedením zo zboru rotmajstrov a vyradením nových absolventov vojenských akadémií počet dôstojníkov slovenskej národnosti do 15.

103 APČR Praha, f. ÚNS, zápisnica zo zasadnutia bezpečnostného výboru ÚNZ dňa 25. septembra 1947.

104 Ref. 83, s. 334-336.

105 VÚA-VHA Praha, f. MNO/hl..št. 4.odd., č. j. 10652 Dôv./1947. Bližšie HANZLÍK, ref. 64, s. 65-67.

106 Zistené fakty o nelegálnej činnosti niektorých príslušníkov armády nespochybňovali ani poslanci Demokratickej strany, z ktorých viacerí, ako napr. pplk. M. Polák, žiadali aj ich prísne potrestanie. Ref. 49, s. 66.

februára 1948 vzrástol na 2 191, čo predstavovalo 16,4 percenta celého dôstojníckeho zboru.¹⁰⁷ Najväčšiu skupinu slovenských dôstojníkov naďalej tvorili bývalí príslušníci armády Slovenskej republiky. Išlo spolu o 1 591 osôb, t. z. 72,6 percenta všetkých dôstojníkov.¹⁰⁸ Z príslušníkov dôstojníckeho zboru na Slovensku boli len 212 členmi KSS.¹⁰⁹

Podľa archívnych výskumov niektorých autorov slovenskí dôstojníci na „odhalenie“ tzv. protištátneho sprisahania na Slovensku na jeseň 1947 reagovali síce „živo“, ale nie otvorene. S ohľadom na vytvorenú sieť dôverníkov a informátorov orgánov obranného spravodajstva o vnútropolitickej situácii diskutovali väčšinou len v úzkom kruhu známych. Členovia a stúpenci Demokratickej strany zastávali stanovisko, že za krízu sú bezprostredne zodpovední komunisti, ktorí s podporou záujmových organizácií sa usilujú o politickú moc. Dôstojníci, ktorí sa nezúčastnili domáceho alebo zahraničného odboja, zastávali pasívne a „opatrné“ postoje a len pri dôverných príležitostiach dávali najavo kritické výhrady voči politike KSS a KSČ. Diskutovaniu s dôstojníkmi-komunistami sa ostatní príslušníci dôstojníckeho zboru vyhýbali.¹¹⁰

Niektorí vedúci funkcionári armády – členovia KSČ, predovšetkým náčelník 5. oddelenia Hlavného štábu MNO (bývalá Hlavná správa vojenského obranného spravodajstva) plk. Reicin a náčelník Hlavnej správy výchovy a osvetu mjr. J. Procházka, v tomto čase nezakrývali svoj negatívny postoj k slovenským dôstojníkom, a to tak v služobných vzťahoch, ako aj vo vystupovaní v straníckych štruktúrach. Procházka mal zásadné výhrady aj proti existencii VO-4 ako samostatného „slovenského“ teritoriálno-organizačného vojenského zoskupenia. Napríklad v osobnom liste K. Gottwaldovi zo začiatku roka 1948 uviedol, že *„dodržování této zásady poškozuje armádu odborně-vojensky (nízká kvalita velitelů) a politicky (projevuje se stále více slovenský šovinismus, separatismus a protičeské tendence, kterým propadají čím dále tím více i členové KSS)...není slovenských kandidátů na místa velitelů divizí, neboť mnozí vysocí důstojníci spolehliví ještě nedorostli a dříve než za 2-3 roky ještě nebudou. Jsou případy, kdy praporek velí na Slovensku kapitán-ludák, haššikovec a kolaborant, a to jen proto, že je Slovák, zatímco v českých zemích lze „dlážditi“ podplukovníky. Navrhuje-me: obsadit volná místa velitelů slov. vyšších jednotek českými veliteli spolehlivými komunisty. Promíchati postupně všechny jednotky českými a slovenskými důstojníky tak, aby kritérii pro obsazování vel. míst byla spolehlivost a schopnost.“*¹¹¹

Domnievame sa, že práve otázka posudzovania štátnej spoľahlivosti a odborných schopností zo strany orgánov obranného spravodajstva a osvetového aparátu, t. z. zložiek ovládaných komunistami, bola pre slovenských dôstojníkov zrejme najväčším „strašiakom“. Najmä pre dôstojníkov z bývalej slovenskej armády, aktívnych účastníkov jej tzv. východného ťaženia, ktorí v nej cítili hrozbu pre svoju ďalšiu vojenskú kariéru. Za druhý faktor ovplyvňujúci postoje a aktivity príslušníkov dôstojníckeho zboru považujeme samotný armádny mechanizmus, v ktorom väčšina dôstojníkov pokladala za prirodzené rešpektovanie vojenskej hierarchie, vykonávanie rozkazov a na oblasť politiky pozerala predovšetkým z hľadiska realizácie svojich kariérnych a sociálnych záujmov.

V tomto zmysle sa stotožňujeme s názorom, že vo februárových udalostiach roku 1948 ne-

107 VÚA-VHA Praha, f. MNO/hl.št.4.odd.1949, sign. 48-3/2-12, č. j. 2023 dôv.

108 Ref. 18, s. 152.

109 ŠPIČÁK, M.: *V armádě po únoru*. Praha : Naše vojsko 1948, s. 70.

110 Pozri ref. 91, s. 252.

111 NA Praha, f. KSČ-ÚV-100/24 (K. Gottwald), zv. 56, a. j. 903.

bol podstatný rozdiel v postojoch dôstojníkov na Slovensku a v Čechách.¹¹² Mnohých dôstojníkov zastihli politicky dezorientované a nepripravené, pre iných znamenali silný otras, a to predovšetkým spoločenský. Dôstojnícky zbor zostal – aj „vdaka“ postojom a výzvam velenia armády – až na výnimky pasívny. Napriek istému napätiu a živej diskusii k priebehu udalostí v žiadnej posádke na Slovensku nedošlo k narušeniu denného režimu a výkonu vojenskej služby. Podľa hlásení osvetových dôstojníkov vo väčšine útvarov vládna kríza nemala žiadnu odozvu v činnosti dôstojníkov, gážistov a mužstva.¹¹³

Vytvorenie monopolu komunistickej moci však znamenalo zásadný zvrät vo vojenskej kariére aj v osobnom živote veľkej časti slovenských dôstojníkov. V niekoľkých vlnách politických perzekúcií, ktoré sa začali bezprostredne po februári 1948, museli armádu opustiť všetci tí, čo podľa novej mocenskej elity nespĺňali kritériá aké „*požaduje ľudově demokratický režim od nastávajícího dôstojníckého kádru*“.¹¹⁴ Za hlavné sa považovala vernosť robotníckej triede a ľudu, politická vyspelosť v duchu ľudovej demokracie a vernosť spojenectvu so Sovietskym zväzom. V personálnej výstavbe „nového“ dôstojníckeho zboru bola síce naďalej deklarovaná požiadavka dosiahnutia 25-percentného podielu Slovákov, ale pri súčasnom dôslednom realizovaní zásady nevytvárať väčšie národnostné celky príslušníkov armády, a to tak mužstva ako aj veliteľského zboru.

J. ŠTAIGL: DIE AUSBILDUNG UND ENTWICKLUNG DES OFFIZIERKORPS DER
TSCHECHOSLOWAKISCHEN ARMEE IN DER SLOWAKEI IN DEN JAHREN
1945 – 1948

Die sog. slowakische Frage gehörte zu den ernstesten und empfindlichsten Problemen der Ausbildung des Offizierkorps der tschechoslowakischen Armee nach dem Ende des 2. Weltkrieges. In der allgemeinen und auch praktischen Ebene bildete sie einen Bestandteil des Prozesses der Ausbildung von neuen staatsrechtlichen Beziehungen zwischen Tschechen und Slowaken, die durch verschiedene politischen und Machtsinteressen, Widersprüche und Konflikte gezeichnet wurden. Den primären Ausgangspunkt bei der Lösung der nationalen Frage in der Armee bildete die programmatische Verpflichtung der ersten tschechoslowakischen Regierung der Nachkriegszeit über Beachtung der Stellung ihrer Mitglieder nach dem Prinzip „Gleich und Gleich“.

Im konkreten Gestalt projizierte sich dieses Prinzip in die Aufgabe einer gerechten Vertretung der Slowaken in den zentralen Organen der Militärverwaltung, in die Proklamation einer vollen Gleichstellung der slowakischen und tschechischen Sprache als Dienst- und Führungssprachen und in die Entscheidung der Ausbildung von slowakischen nationalen Truppen. Für „gemässen“ Zielpunkt des Häufigkeitsverhältnisses der slowakischen Offiziere in der Armeeführung wurde ein Anteil von 25% angenommen. Dieser Anteil entsprach im Grunde auch den Nationalaspekten von demographischen, Ordnungs- und Versetzungsausgangspunkten des Armeeaufbaues.

Aus der Sicht der Herkunft gliederte sich der slowakische Teil des professionellen Korps auf vier Grundgruppen. Die zahlreichste Gruppe bildeten Offiziere, die ihren Rang in der Armee während der Existenz des slowakischen Staates in der Kriegszeit gewannen. Sie gehörten vor allem in die Kategorie der Unteroffiziere. Eine wesentlich kleinere Gruppe bildeten die Angehörigen der vormünchener tschechoslowakischen Armee, die im März 1939 in die slowakische Armee übergingen. Es ging vor

112 Tamže, s. 346.

113 *Vojenské dejiny Slovenska VI. zväzok 1945 – 1968*. Bratislava : Magnet-Press, 2007, s. 97.

114 AMV ČR Praha, f. 302-289-3.

allem um höhere Offiziere. Beide Gruppen gliederten sich weiter auf die aktiven Teilnehmer des Widerstandes und auf die Offiziere, die an dem Widerstand nicht teilnahmen. Die zahlenmässig schwächsten Gruppen bildeten Offiziere, die sich zum westlichen oder einheimischen Widerstand anschlossen, bzw. aus Einsatzoffizieren aktiviert wurden. Diese Zersplitterung war die primäre Quelle von Widersprüchen zwischen einzelnen Gruppen, die sich vor allem bei der Zubilligung von Rängen, Beförderungen und Besetzungen von Funktionen verkennt und beschädigt fühlten.

In der innerpolitischen Entwicklung der Slowakei wurde der slowakische Teil des Offizierkorps zum Objekt der Interessen von wichtigsten politischen Parteien, d.h. der Demokratischen Partei und der Kommunistischen Partei der Slowakei, die sie in ihrem Kampf um grösseren Machtanteil benutzten. Die Tatsache, dass die Mehrheit der Offiziere zur Politik der Demokratischen Partei inklinierte, erweckte eine Unruhe der Kommunisten. Im Zusammenhang mit der Verschiedenheit der Entwicklung in der Slowakei und auf dem tschechischen Gebiet befürchteten die Kommunisten vermutliche separatistische Tendenzen und antitschechische Stimmungen in dem slowakischen Offizierkorps. Das Misstrauen den slowakischen Offizieren gegenüber hatte verschiedene Äusserungen und beeinflusste sowohl die Durchführung des Programmemorandums der Regierung über nationale Gleichberechtigung der Angehörigen des Offizierkorps.

Vor allem die Demokratische Partei bemühte sich um seine konsequente Durchführung. Die slowakischen Nationalinstanzen, in denen ihre Mitglieder über Mehrheit verfügten, übten auf die tschechoslowakische Regierung und die zentralen Militärorganen Druck aus und forderten eine schnelle Zahlerhöhung der slowakischen Offiziere, ihre Rangerhöhung, und zwar vor allem in die höchsten Würden, als auch die Besetzung einer entsprechenden Anzahl von höheren Führungs- und Stabsfunktionen durch Offiziere slowakischer Nationalität. Sie setzten weiter durch, dass der nationale „Schlüssel“ bei der Auswahl zum Studium an den Militärschulen für die Bewerber aus der Slowakei vorteilhafter war. Doch die geringe Interesse der slowakischen Jugend um Militärberuf und eine relativ niedrige bürgerliche Bildung der slowakischen Bewerber um Studium komplizierten die Situation. Trotz allen Massnahmen erreichte der Anteil der Slowaken in dem Offizierkorps vom Ende des Jahres 1945 bis zum Februar 1948 nur 16,4%.